

Mimarlık Üretimi Üzerine Bir İç Hesaplaşma: Tüketim Dinamiklerinin Uzantısında Mimari Bir Duruş

Fatmagül Aslaner Gegeoğlu

İstanbul Teknik Üniversitesi

Semra Aydın

İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

I.
Günümüz tüketim toplumunda, mekan üretim süreci ve onun uzantısı olan mimarlık üretimi kendi gerçekliğini çeşitli biçimlerde sergilemekte; mimarlığın bu bağlamda yerinin ve rolünün sorgulandığı pek çok çalışma yapılmaktadır. Küresel ölçekte tartışılan bu konunun İstanbul'daki yansımaları, bu makalede karalama dozunda bir eleştirinin ötesinde bir iç hesaplaşma olarak irdelenmiştir. Tüketim toplumunun dinamikleri bağlamında geliştirilen bir mimari duruş, mimarlık üretiminin bu bağlamdaki yerini, etkisini ve rolünü sorgulayan; mimarlık üretiminin doğasından kaynaklanan üretim biçiminin irdelendiği bir 'iç hesaplaşma' olarak tanımlanabilir. 'Tüketim toplumu dinamikleri' ortamın koşullarını, olanaklarını ve sınırlamalarını temsil eden 'bağlam' terimi ile ifade edilmektedir. Mimarlığın bu bağlamdaki yerini ve potansiyelini araştırmak için anlama, değerlendirme ve yorumlama odaklı bir yöntem ile tüketim olgusuna eleştirel, ancak karamsar olmayan, aksine mimarlığın potansiyelinin yeniden

değerlendirilmesine olanak sağlayan bir yaklaşım benimsenmiştir. İç hesaplaşmaya yol açan bu eleştirel yaklaşım ile, mimarlık üretimine odaklanan bir farkındalık geliştirmenin önemi vurgulanmakta ve tüketim toplumunun dinamikleri bağlamında geliştirilebilecek bir 'mimari duruşun' olası durumları tartışılmaktadır.

Bu çalışmada mimarlık üretimi, çok yönlü bir üretim sürecini içerir; tüketim toplumuna ilişkin mimari kuramların yeniden üretilmesini ve mekan üretim sürecinin bir parçası olarak, mimari ürün dahil her türlü üretimi kapsar. Tüketimin önemli bir düzeye ulaştığı, sürekli yeni ürün veya hizmet arayışı içinde olan bir toplumda mimarlığın yeri nedir? Ürünlerin metalaştırılarak olabildiğince çok ve hızlı tüketilmesine dayanan sosyal ve ekonomik bir yapılanmada mimarlık ürünü ne anlam ifade etmektedir? "İşlevselliğin ve kullanım değerinin ikinci planda kaldığı, eşyaya ilişkin hedonist, sembolik beklentilerin yükseldiği" (Bilgin 2003, 399) tüketim toplumunda mimarlık nasıl bir

Öz

Çalışma, tüketim toplumunun dinamikleri ile yönlendirilen mekan üretim süreçlerinde mimarlık üretiminin yeri, rolü ve etkisi üzerine bir tartışma açmaktadır. Bu tartışma, mimarlık üretiminin tüketim dinamiklerinin uzantısında eleştirel bir duruş geliştirip geliştiremeyeceğini sorgulayan bir iç hesaplaşma olarak da tanımlanabilir. Gerçekleşmiş bir mekan üretim sürecinin (pratiğinin) eleştirel kuramın bakış açısıyla, kesitler ve katmanlarla irdelendiği ve tartışıldığı, mekan üretim süreçlerinde mimarlık üretiminin nasıl yorumlanabileceğinin arandığı bir okuma biçimi önerilmekte ve buna dair bir örneklem oluşturulmaktadır. Tüketim dinamiklerinin erk olarak kabul edildiği bir bağlamda, mimarlık üretiminden erkin hizmetinde olması, aynı zamanda erk için ama erke rağmen bir karşı duruş geliştirmesi beklenmektedir. Bununla beraber söz konusu duruşun gerçekten eleştirel bir yapısının olup olmayacağı irdelenmelidir. Çalışmada mimarlık üretiminin diyalektik bir yapısı olduğu üzerinde durulmakta, eleştirel bir duruş ortaya konulabilmesi için erkin stratejileri karşısında her seferinde yeniden kurgulanan taktiklerle ilerlenmesi gerektiğine işaret edilmektedir.

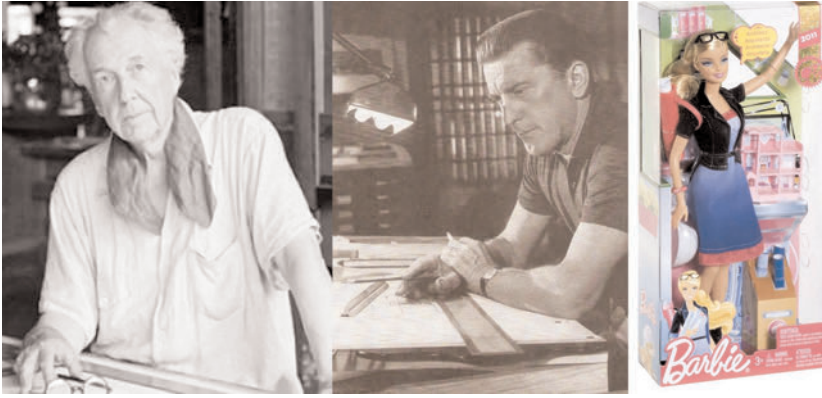
Abstract

The article opens a discussion on the role and impact of architecture and architectural design in the processes of production of space driven by the dynamics of consumerism. Such a discussion can also be regarded as a self-recrimination of architecture questioning if a critical architectural stance could be achieved towards consumerism. Scrutinizing a finalized space production process, dissecting it in sections and layers with critical theory's approach, proposes a way of reading (an interpretation) the process itself and the role of architecture within, thus providing an exemplar.

In a context where the dynamics of consumerism can be regarded as the leading power of space production, architecture by its own means of production is expected to be in the service of power and at the same time displaying a counter stance against power. Yet the possibility of a critical stance (in other words a position-taking) must be taken into consideration. The article points out to the dialectic nature of architecture and implies that a critical stance is possible if ever changing, shifting tactics are adopted towards the strategies of power.

Anahtar Kelimeler:

Tüketim Toplumu, Mekan Üretimi, Eleştirel Kuram, Diyalektik, Duruş, Strateji, Taktik
Keywords:
Consumerism, Production of Space, Critical Theory, Stance, Position-Taking, Strategy, Tactics

Resim: 1

Resim: 1

Soldan sağa

Bir mimar kimliği: Mimar, Frank Lloyd Wright, 1938, Associated Press.

Popüler kültüre yansıyan mimar imgesi: Aktör, Kirk Douglas, "Strangers When We Meet" filmi, 1960

(Lamster, M. 2000. *Architecture and Film*. New York: Princeton Architectural Press).Tüketim ürününe yansıyan mimar kimliği: Kız çocukları için tasarlanan "Mimar" Barbie (Barbie: I Can be serisinden Mimar Barbie: <http://www.amazon.com/Barbie-Can-Architect-Doll-Playset/dp/B0043WAP56>).

çerçeveye oturtulabilir? Bugün mimarlık artık yalnızca tüketime yönelik mekanlar üreten bir sistemin içinde bulunmamakta; tüketim toplumunun içinden çıkan her türlü kavram, kimlik arayışı mimarlık üretiminde etkin rol oynamaktadır. Bir başka deyişle, yalnızca mimari ürünler tüketilmemekte, mimarlık kendi içinden üretilen kavramlar ve kimlikler ile tüketime hizmet eden bir araca dönüşebilmektedir.

Sözgelimi, bir ürünün hangi mimar tarafından tasarlanıyor olduğu, yani mimarın kimliği bir pazarlama vasıtasına dönüşebilmekte; ya da minimalizm gibi ucuz, kolay üretebilen ve dolayısıyla toplumun her kesimine mekan üretmek amacıyla ortaya atılmış bir kavram, (Gropius 1967, 12) günümüzde pahalı ve üretimi oldukça zor, statü göstergesi bir üslup olarak karşımıza çıkmaktadır. Frank Lloyd Wright, mesleki başarının simgesini yansıtan mimar kimliği ile, 1960'larda aktör Kirk Douglas'ın "Strangers When We Meet" filminde popüler kültüre yansıyan bir mimar imgesi yaratmış (Lamster 2000) ve bugün 'mimar' Barbie ise tüketim ürününe yansıyan mimar kimliğinin dönüşümünü gözler önüne sermiştir.

Mimarlık, aynı zamanda oldukça girift ve değişken mekan üretim pratiklerinde rol

alan uzmanlıklardan yalnızca bir tanesidir ve öngörülmesi güç bir süreçte üretim gerçekleştirilmektedir. Sözgelimi, mimar Renzo Piano tarafından kullanım, uygulama kolaylığı, sürdürülebilirlik gibi kavramlardan yola çıkarak tasarlanan 'terra cotta' cephe kaplama ürünü (Buchanan 2000), 'modern', 'şık' gibi sembolik değerler atfedilerek tasarlanma amacının dışında nedenlerle kullanılabilir. Kentlere 'modern' bir görüntü katmak amacıyla yapıların yalnızca ön cepheleri kaplanmak suretiyle temel kullanım prensipleriyle örtüşmeyen bir dekora dönüşebilmekte [URL 1] ve hatta 'zengin göstereyim' diye genel geçer yapıların cepheleri mantolama derzleri aracılığıyla terra cotta görünümüne büründürülebilmektedir. Artık üretilen ürünün arkasındaki hiçbir kavram ortada yoktur; hatta ürün bile kalmamıştır, yalnızca görüntüsü yeterlidir. Mimarlık çalışma alanından üretilen bir ürün, farklı dinamikler, çalışma alanları ve aktörler aracılığıyla beklenmedik biçimlerde mekan üretiminin bir parçası olmaktadır.

Alternatif üretimlerin ya da karşı duruşların, sürekli yenilik arayışında olan tüketim dinamikleri tarafından, yenilik, özgünlük adına tüketime hizmet edecek şekilde mekan üretimine dahil edildiği gözlemlenmektedir. Tafuri'nin (1976, 137) vurguladığı gibi, karşı çıkışlar, işlevsiz ve anlamsız objeler bile yeni bir kullanım değeri kazanarak, arka kapıdan da olsa üretim-tüketim döngüsünün içinde yer almaktadır. Bu olguyu günümüzün gözde mekanı 'loft'ları örnek vererek açıklayabiliriz. Yüzyıl başında kirası düşük olduğu için sanatçılar, mimarlar vs. tarafından kentlerin çöküntü bölgelerinde atıl kalmış imalathaneler alternatif bir yaşam mekanı olarak 'loft' kavramını tüketim toplumuna tanıştırmıştır. Kısa bir

¹ Eleştirel tanımla, elbette olumsuzlama anlamında değil sorgulama, iç hesaplaşma anlamında kabul edilmektedir.

süre içinde 'loftlar' özenilen 'bohem' bir yaşantının simgesi haline dönüşmüş ve nihayetinde son derece yüksek fiyatlara satın alınmış ve aynı mimarlara 'dekore' ettirilmiştir (Field ve Irving 1999). Ancak mevcut loft mekanlarının tüketime sunulması ile yetinilmemiş; 'loft konseptinde' (pazarlama stratejisi olarak 'sözde-loft') yeni mahalleler, siteler tasarlanmaya başlamıştır (Jacobs 2004, 60). Bu ve benzeri 'alternatif' yaşamlar ve mekanlar pazarlanarak genel geçer, seri üretim, taklit yeni yaşam alanlarına dönüşmektedir.

Buna karşın, mimarlığın kuramsal açıdan tüketim toplumu olgusuna mesafeli bir

yaklaşım sergilediği öne sürülebilir. Tüketim toplumuna hizmet eden alışveriş merkezleri, eğlence parkları gibi mimarlık ürünleri ciddiye alınmamakta, tüketim toplumunun eğilimleri de 'kitsch', 'popüler kültür', 'pastiş' vb. tanımlarla birlikte anılmakta (Bilgin 2003, 400) ve tereddütle karşılanmaktadır. Oysa ki mimarlık pratiği aynı tüketim toplumunun dinamikleri içerisinde bir anlamda el yordamıyla mekan üretimine dahil olmaktadır.

Dolayısıyla, tüketim olgusuna karşı mimarlığın *blasé* bir tutumu olduğu öne sürülebilir. Georg Simmel (1903) tarafından ortaya atılan *blasé* kavramı, kentli bireyin

Resim: 2

Soldan sağa:
Mimar Renzo Piano tarafından geliştirilen terra cotta cephe kaplama uygulamaları (Buchanan, P. 2000. Renzo Piano Building Workshop: Complete Works. London: Phaidon Press).
İstanbul, Ulus semtinde terra cotta görüntüsü verilmiş bir mantolama uygulaması (Kaynak: Gegeoğlu Arşivi).

Resim: 3

Soldan sağa:
Loft olarak kullanılan 1850'lerden kalma depolar, New York, A.B.D. (Field, M., Irving, M. 1999. Lofts. Berkeley: Gingko Press).
Bir yatırımcının "loft" fikrinden yola çıkarak gerçekleştirdiği fabrika, imalathane, depo görünümünde müstakil konutlardan oluşan site, Colorado A.B.D. (Jacobs, K. 2004. I Am the Uncool Hunter. Metropolis Magazine. Mayıs. 2004. s. 60-61).

metropolün kaotik yaşantısı karşısında geliştirmiş olduğu bir tür göz kamaşması ya da duyarsızlık olarak özetlenebilir. Günümüzde sözkonusu durum, özellikle mimarlık eleştirisi ve üretimi için geçerli kabul edilebilir. Tüketim toplumunun değişken, yenilik peşinde koşan ve bireylere aynı anda pek çok farklı kimlik yükleyen (*Featherstone 1996; Beck, ve Beck-Gersheim 2002*) yapısının mekansal yansımaları kaotik bir mekan üretimine işaret etmektedir. Değişken ve çok aktörlü bir mekan üretim süreci söz konusudur. Toplumun sürekli değişen beklentileri nasıl karşılanacaktır? Yalnızca ürettikleri ile değil tükettikleri ile kimlik edinen ve tükettiği ürünlerle özdeşleşerek farklı kimliklere bürünebilen (*seçtiği takım elbise ile uzman ofis çalışanı, kullandığı araba ile iyi aile babası, satın aldığı ama belki de, hiç binmediği bisikleti ile maceracı gezgin, vs.*) bireylere (*Bauman 1998, 40-44*) nasıl mekanlar sunulması gerekmektedir? Hangi beklentiler ne şekilde karşılanacaktır? Sıkça tartışılan şu sorular ortaya atılır: ‘İşlev mi ön plandadır, yoksa anlam mı?’ ‘Kullanıcı mı, müşteri mi?’. Alternatif aramanın ya da karşı çıkmanın dolaylı da olsa karşı çıkılan olgulara hizmet ettiği bir durumda alternatif aramaya gerek var mıdır?

Ancak yalnızca mimarlık değil, diğer uzmanlık alanlarında da *blasé* bir tutuma yol açtığını iddia edebileceğimiz bu durum, olguyu anlamlandırma çabasınının, olgu karşısında bir farkındalık ve bir duruş geliştirme çabasının topyekün rafa kaldırılması anlamına mı gelmelidir? Sözkonusu durum karşısında ‘ne yapılabilir?’ sorusundan yola çıkarak bir tartışma açılabilir: Mimarlığın tüketim olgusunun uzantısında olduğunu kabul ederek, *blasé* bir tutum içine girmeden mimarlık üretimini sürdürebilmek için bir

duruş geliştirebilmek gerekmektedir². Mekan üretim süreçlerinde mimarlık üretiminin adeta el yordamıyla yolunu bulması bir sorunsal olarak görülmediğinde ne olur? Mimarlık üretiminin gerçekleştiği değişken ve girift süreç, mimarlık üretimini etkileyen ancak aynı zamanda aynı üretimle biçimlenen bir bağlam olarak değerlendirilirse ne olur? Mimarlığın potansiyellerinin araştırılması, bir duruş geliştirip geliştirilemeyeceğinin sorgulanması ile açıklanmak istenen de aslında budur.

Ancak, mekan üretim süreçlerinde mimarlık üretiminin ayrıcalıklı bir kaideye oturtulması söz konusu değildir; zira mimarlık tek başına tüketim toplumu dinamikleri ile sıkı sıkıya ilişkili olmasına rağmen, günümüz mekan üretim süreçlerinde tek söz sahibi değildir. Ayrıca mekan üretim kararları konusunda bir erke sahip olduğu yanılgısı ise oldukça tartışmalı bir konudur. Özünde mimarlık, mekan üretim süreçlerinde yer alan uzmanlık alanlarından yalnızca bir tanesidir; diğer disiplin ve uzmanlıklardan daha öncelikli görülmemektedir. Dolayısıyla, mekan üretim süreçlerinde mimarlık üretimine yönlendirici, adeta kurtarıcı bir rol biçmek naiflik olacaktır; ancak mimarlık disiplini penceresinden mekan üretim sürecine bakıldığı için mimarlık üzerine vurgu yapılabilir. Bu tartışma her şeyden önce, mimarlığı tüketim olgusunun uzantısında, mekan üretim süreçlerinin içinde kabul etmektedir. Bu kabul ile yola çıkıldığında olguya süreç odaklı yaklaşmak ve üretilen mekanlardan çok üretim sürecini mercek altına almak gerekmektedir. Sonuç odaklı yaklaşıldığında, bitmiş bir ürün tartışılmakta ve bu tarz yaklaşımlarla mekan üretim süreçlerinde, mimarlık

² Hal Foster (2004, 172) bu durumu şöyle özetlemektedir: ‘Hepimiz (Sanatçılar, eleştirmenler, küratörler, tarihçiler, izleyiciler) bugünün pratiklerine uygun bir perspektiften bakmamızı sağlayacak bir anlatıya gereksinim duyuyoruz – büyük anlatılara (grand récits) değil, konumlandırılmış hikayelere... Bizden önceki bazı gelişmelerin sonrasında yaşamakta olduğumuz gerçeğini inkar edeceğimize bunu kabul edip “şimdi ne olacak?” diye soramaz mıyız?’.

üretimini potansiyeli üzerine yapıcı bir eleştiri üretmek mümkün olamamaktadır.

Aynı zamanda tüketim olgusuna dışarıdan bakma olarak adlandırılan kuramsal çalışmalar ile olgunun uzantısında üretime devam eden pratik çalışmaların (*içinden bakmak*) birlikte değerlendirildiği, üst üste düşen ve çelişkili noktaların eşzamanlı tartışıldığı, bir bakış açısı gerekmektedir. Bu bakış açısı, bir anlamda kuram ile pratik arasında gidip gelen, zıtlıkların dengeli birlikteliğini yansıtan ve temelleri eleştirel kurama dayanan 'diyalektik bir kurgu'yu (*Harvey 1996*) ortaya çıkarmaktadır.

Bu bağlamda, mimarlık disiplini ile bir iç hesaplaşma içine girilmekte; mekan üretim sürecindeki yerini ve rolünü anlama ve yorumlama için özgün bir kapı açılmaktadır: Mimarlık üretimi bağlam ile ilişkilendirilirken, kuram ile pratik birlikteliğini değerlendiren bir okuma biçimi önerilmektedir. Söz konusu okuma biçimi, salt olguları değil; olguların arkasında yatan nedenleri sorgulamayı, "gerçek ilişkileri kavramak için yüzeyin altına inebilmeyi" gerektiren (*Sarantakos 1993, 38-39*) eleştirel kuramın yaklaşımıyla sağlanabilir. Dolayısıyla, eleştirel kuramın ortaya attığı anahtar kavramlar üzerinden, somut (*gerçekleşmiş*) bir mekan üretim pratiğini yorumlayan ve söz konusu pratiğin uzantısında mimarlık üretimine ilişkin çok katmanlı bir okuma geliştirilebilir.

Eleştirel kuramın üç yol gösterici referansı, bir anlamda izlek oluşturmaktadır. Öncelikle Manfredo Tafuri (*1976*), tüketim dinamiklerinden kaçış olmadığı ve sürecin dinamiklerini anlamak ve yorumlamak için sürecin içinde bulunulması gerekliliğine dikkat

çeker ve çalışmanın bir izleğini oluşturur. Henri Lefebvre'in (*1974*) tüketim dinamiklerinin uzantısında ortaya çıkan mekan üretiminin bir parçası olarak mimarlık üretiminin ele alınması gerekliliği, çalışmanın eksenini oluşturan bir izlektir. Pierre Bourdieu'nün (*1990*), mekan üretim süreçleri içinde mimarlık üretiminin bir duruş geliştirebileceği önerisi bir diğer izlek olarak düşünülmüştür.

Ancak, izlek olarak kabul edilen bu üç düşünürün pek çok çalışma alanından beslenerek ortaya koydukları kavram ve söylemlerin mimarlık üretiminde birebir karşılıklarının bulanabileceğini düşünmek naiflik olur. İzleklerin hiç biri alternatif bir mimarlık üretim yöntemi olarak ele alınmamıştır. İzleklerin öne sürdükleri yaklaşımlara biçimsel bir kavram stoğu gözüyle bakılmamalıdır. Bunlar ancak yol göstericidirler.

Özellikle kuramsal alanda üretilen kavramların ve söylemlerin, pratik olarak mimarlık üretimindeki çevirileri için -gerçekleştirilmiş mekanlara dönüşebilmeleri için- tüketim dinamikleri içinde kendilerine bir yer bulmaları gerekmektedir. Tafuri'ye göre özellikle mimarlık üretimi bir 'iş'e dönüşmüş ve tüketim döngüsünün meşrulaştırıcı hatta tetikleyici bir parçası haline gelmiştir. Alternatif ya da karşı duruşlar bile tüketim dinamiklerinin işleyişine hizmet eden hatta meşrulaştıran bir konuma düşmektedir. Bu noktada Tafuri tüketim toplumunun dinamiklerini inkar etmeyen aksine kabullenen, mekan üretim sürecinde yer alan diğer aktör ve çalışma alanlarını benimseyen, anlayan bir duruş geliştirilmesi gerektiğini savunur. Tafuri (*1976*), süreci diğer çalışma alanlarıyla ilişkili analiz edebilecek, gözünü sistemin

3 Tafuri'nin tüketim olgusunu kapitalist bir sosyo-ekonomik sistemin uzantısı hatta sonucu olarak yorumlarken oldukça karamsar bir tablo çizdiğini iddia edebiliriz. Tafuri'ye göre her türlü alternatif arayışı 'yenilik'le işleyen tüketim sistemini beslemekten başka bir işe yaramamaktadır. Tafuri alternatif arayışlarını ütopyik olarak değerlendirir ve ütopyik arayışların akıbetini şöyle özetler: "Ütopyanın işlerliğini, gerçekleştirdiği her durumda kaybettiği aşıkardır. Kapitalist gelişmenin amaçlarına uygun düşmedikleri açığa çıkar. Bundan böyle sentez mümkün değildir. Ütopya kendi tükenişinin aşamalarını bir bir kendisi planlar" (Tafuri 1976, 48).

işleyişinden ayırmadan alternatif üretebilecek etkin bir eleştirel bakışın gerekliliği üzerinde durmakta; bir anlamda "düşmanını tanı (*know the enemy*)" demektedir. Bu görüş makalede de "sürece içeriden bakmak" vurgusu ile savunulmaktadır.

Ancak Tafuri'nin karamsar tonu bu çalışmada benimsenen eleştirel bakış ile örtüşmez. Bu makalede, tüketim olgusuna karşı *blasé* tutumunun mimarlık için tek seçenek olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu bağlamda, Henri Lefebvre'in (1974) mekan üzerine geliştirdiği kavramlar yol gösterici olur. Lefebvre de sistemin içinden hareket edilmesi gerektiğini savunmakta, ancak sistemin içinden geliştirilebilecek cevaplara dair, dolaylı ve muğlak da olsa açık kapılar bırakmaktadır. Öncelikle, Lefebvre'in mimarlık üretimini tüketim olgusunun bir uzantısı olarak değerlendirebilen "*mekan üretimi*" tanımı ve kavramları, çalışmanın omurgasını oluşturmaktadır. "*Mekanın üretimi, metalaştırılması, tüketimi*" sonunda ortaya çıktığını öne sürdüğü "*soyut mekan*" gibi kavramlar ve triyalektik düşünceye yönelik tartışmalar bu çalışmada yol göstericidir. İkinci olarak, tüketim olgusu karşısında bir duruş ve alternatif arayışı açısından, Lefebvre (1974), "*sosyal mekan*", "*kent hakkı*", "*yapıt/oeuvre*" gibi kavramlarla, Tafuri'nin artık mimarlığın sistemi beslemekten başka hiç bir seçeneği kalmaması iddiasına karşı, farklı bir yaklaşım sunmakta ve mimarlık üretimi tanımına dolaylı da olsa alternatif bir kapı açmaktadır.

Ancak, Lefebvre'in mekan üretimi tanımı sürecin geneline dair bir izlek oluşturmaktadır. Sürecin farklı çalışma alanları ve aktörlerini barındıran girift ve değişen yapısının analizinde Lefebvre,

sürece dahil çalışma alanlarının ve aktörlerinin ayrı ayrı işleyişi ya da sürece nasıl dahil oldukları ile ilgilenmekten çok, bi birleri ile ilişkileri üzerinden süreci kurgulamaktadır. Mekan üretim süreçlerinde rol alan tüm çalışma alanları ve sosyal grupların arasındaki çelişki ve dinamikleri tartışır. Bu makalede mimar, planlamacı, pazarlamacı vs. uzmanlık alanları ve aktörler, 'teknokrat' tanımı çerçevesinde, mekan üretimini erkin hizmetinde yürürlüğe sokan ve meşrulaştıran bir grup olarak değerlendirilmektedir (Donald 1999, 13).

Bireylerin toplum içindeki rollerine ve etkilerine dikkat çeken Pierre Bourdieu mimarlık üretimini anlama ve yorumlama için yeni bir patika açar. Dolayısıyla yalnızca çalışma alanları uzmanlarının değil, mekan üretim süreçlerinde rol alan bireylerin, yani, aktörlerin bireysel tercih, görüş ve yaklaşımlarının da süreç içinde değerlendirilebileceği bir yaklaşım sunmaktadır. Bir anlamda Lefebvre'in yaklaşımının dışarıdan/makro, Bourdieu'nün yaklaşımının ise içeriden/mikro olarak birbirlerini tamamladıkları iddia edilebilir (Haslum 2008, 78). Lefebvre, bireylerin nasıl sosyal gruplar oluşturdukları ile değil, farklı sosyal grupların karşılaşmaları çatışmaları, diyalektik çelişkileri ile ilgilenmekte; Bourdieu ise sosyal grupların aralarındaki diyalektikten çok bireylerin sosyal grupları nasıl oluşturdukları ve bireysel tercihleri ile sosyal konumları nasıl etkiledikleri üzerine yoğunlaşmaktadır.

Bu çalışmada referans verilen üç izlek, ortaya koyulan sorunsalın nasıl ve hangi yaklaşımlarla ele alınması gerektiği konusunda bir arayışa yol açar; bir referansın bir diğerine aktığı bir kurgu oluşturur. Söz konusu kurgu, tüketim

toplumunun dinamikleriyle biçimlenen mekan üretim süreçlerinin uzantısında mimarlık üretiminin nasıl yorumlanabileceğine ve değerlendirilebileceğine dair, kuramsal yol göstericiler, izlekler ortaya koymaktadır.

II.

Mimarlık üretimi üzerine bir iç hesaplaşma için yukarıda anlatılan izleklerin sunduğu kavramlar doğrultusunda, mekan üretim sürecini içeren somut bir proje -bir mimarlık üretim pratiği- örneklem olarak seçilmiştir⁴. Söz konusu süreçte mimarlık üretiminin rolü, etkisi ve potansiyeli sorgulanmış; tüketim dinamiklerinin uzantısında mimari duruş olasılıkları tartışılmıştır. Böylece sürecin girift ilişkiler ağını anlamak ve yorumlamak, ortaya çıkan kör noktaları, kopuklukları ve çelişkileri de gözler önüne sermek, mümkün olmuştur. Eleştirel kuramın açtığı patikalardan, mekan üretimi sürecinde mimarlık üretimi üzerine bir iç hesaplaşmayı amaçlayan bu çalışmada, kuram ile pratiği iç içe geçiren bakış açısına sahip 'mimari bir duruş' üzerine bir tartışma yer almaktadır.

Örneklem

Bu çalışmada tek bir örnek analizi ile bir mekan üretim sürecine ait büyük resmin irdelenmesinin mümkün olamayacağı düşünülmüş; tikel bir durumdan genel bir durumu ilişkiler üzerinden açıklayan, paylaşılan örnekler olarak bir örneklem, mimarlık üretimini eleştirel bakış açısıyla anlamak ve yorumlamak için uygun görülmüştür. Bir örneklem oluşturma çabasının altında, mekan üretim süreci ve mimarlık üretiminin süreçteki yeri ve potansiyeli üzerine derinlemesine bir irdeleme ya da çapraz okuma yapma amacı yatmaktadır. Örneklem, kuralların

sürekli yeniden yazıldığı tüketim dinamiklerinde tek bir örnek üzerinden genelleme yapmak ve bir şablon geliştirmek yerine, mekan üretim süreçlerinin nasıl yorumlanabileceği üzerine bir okuma biçimi önermektedir⁵.

İzleklerden yola çıkıldığında, gerçekleşmiş bir mekan üretim sürecini kapsayan projenin bir örneklem olabilmesi için, tüketim toplumunun dinamikleri içerisinde, toplumun beklenti ve ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmiş, mimarlık da dahil, süreçte yer alan çalışma alanlarının belli bir ücret karşılığında yapılan bir 'iş' olarak görüldüğü (Tafari 1976) bir proje olmalıdır⁶. Mekan üretim sürecini bütünüyle içeren bir projenin seçilmesi; Lefebvre'in bakış açısıyla, sistematik bir şekilde mekan üreten 'teknotratlar' olarak (Lefebvre 1974) farklı uzmanlıkların bir arada çalıştığı, mekanın bir hammadde olarak keşfedilip, ayrıştırılıp, tektipleştirilerek değişim değeri kazanmış bir meta haline getirildiği ve sonuçta pazarlanıp satılarak, tüketildiği bir süreçten seçilmelidir⁷. Bourdieu'nün sosyo-mekansal yaklaşımına göre, sosyal konumlar ile fiziksel mekanın çakıştığı, gerek çalışma alanlarını temsil eden aktörlerin gerekse kullanıcı/tüketicinin tercihlerinin mekanla örtüştüğü, sistem içinde olumlu kabul edilen, 'piyasada satabilmiş' bir proje olması gerekmektedir.

Binanın kullanımı açısından, tüketim toplumunun bireylerinin yaşantısına, kendini toplum içinde konumlandırmasına, uygun olması nedeniyle ofis binası özellikle ilgi çekici olacaktır. Zira, günümüzde, Lefebvre'in iddia ettiği gibi (1974) üretimin ve tüketimin gerçekleştiği mekanların ayrışması ortadan kalkmaktadır. Üretim-tüketim ilişkisinin en güçlü olduğu örneklerden biri olan ofis

⁴Bu anlamda seçilen örneklem, 'amaçsal örneklem' olarak kabul edilebilir. Belli kriterler doğrultusunda, rastlantısal olmayan bir örneklem seçimi, bir hipotez test etmenin ötesinde bir keşfetme ve yorumlama çalışması için gereklidir (Kümbetoğlu 2005, 96-99).

⁵ Örneklem, içinde bulunduğu bağlam ile ilişkisinde kuram, yöntem ve ölçütü birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak temsil eder; bağlam değiştiği zaman hem problemler, hem de öneriler örneklemde bulunduğu çerçeve model kapsamında yeniden değerlendirilir. Bu nedenle algılamaya ilişkin epistemolojik boyutu yanı sıra, neyin algılandığına, ne tür mekan üretimleri olduğuna dair ontolojik boyut da, mimarlık üretimini anlama ve yorumlamada önemlidir. Örneklem bu bağlamda önemli bir temsil aracı olarak olur.

⁶ İçinde bulunduğumuz sosyo-ekonomik durumlara alternatif olarak üretilen, oldukça heyecan verici ve umutlandırıcı projeler günümüzde elbette bulunmaktadır, ancak var olan mekan üretim sistemine alternatif olarak geliştirilmiş, sözgelimi, kar amacı gütmeyen sosyal sorumluluk projeleri bu çalışma için isabetli bir mekan üretim pratiği oluşturmamaktadır.

⁷ Mekan üretimi, çalışma alanlarının mekanik bir şekilde bir araya gelerek oluşturdukları basit bir lineer süreç olarak düşünülmemeli; tüm çalışma alanlarının ve aktörlerin birbirleriyle ve süreç ile etkileşimlerinin, kişisel görüşlerinin lineer olmayan bir süreç içinde kavranabilmesi gerekmektedir.

Resim: 4
Tekfen Kağıthane OfisPark
Hava Fotoğrafı
(www.emlakjet.com).

mekanları, bireyin üretirken de tüketebileceği, çalışma ile alışverişin, boş zaman geçirmenin içiçe geçtiği mekanlara dönüşmektedir. Aynı zamanda, günümüzde bireyler kendilerini yaşadıkları ev, yani konutun yanısıra çalıştıkları ofis ve semtle de tanımlamakta ve kendilerini sosyal olarak konumlandırmaktadır. Ofis mekanları, kendilerini mekan tercihleri ile tanımlamaya ve sosyal statülerini belirlemeye yatkın (Bourdieu 1984) üst-orta sınıfa özellikle hitap eder.

Dolayısıyla, batılı ülkelerdeki anlamıyla bir sanayileşme ve ardından *sanayisizleşme* süreci yaşamamış olmakla beraber “*ekonomisi büyük ölçüde kentler ve tüketim faaliyetleri üzerinden işleyen bir ülke*” (Penpeciöğlu 2011, 64-65) olarak Türkiye’de İstanbul’dan seçilen bir ofis projesinin ele alınması, mekan üretim süreci ve mimarlık üretimi üzerine bir iç hesaplaşmaya olanak sağlayabilmektedir. Tüm bu gerekçeler doğrultusunda bu çalışmada, Tekfen Kağıthane OfisPark projesi örneklem olarak seçilmiştir⁸. OfisPark, Tekfen Holding bünyesinde Tekfen-OZ Emlak Geliştirme Yatırım ve Ticaret Anonim Şirketi’nce gerçekleştirilmiştir. Emre Arolat Mimarlık

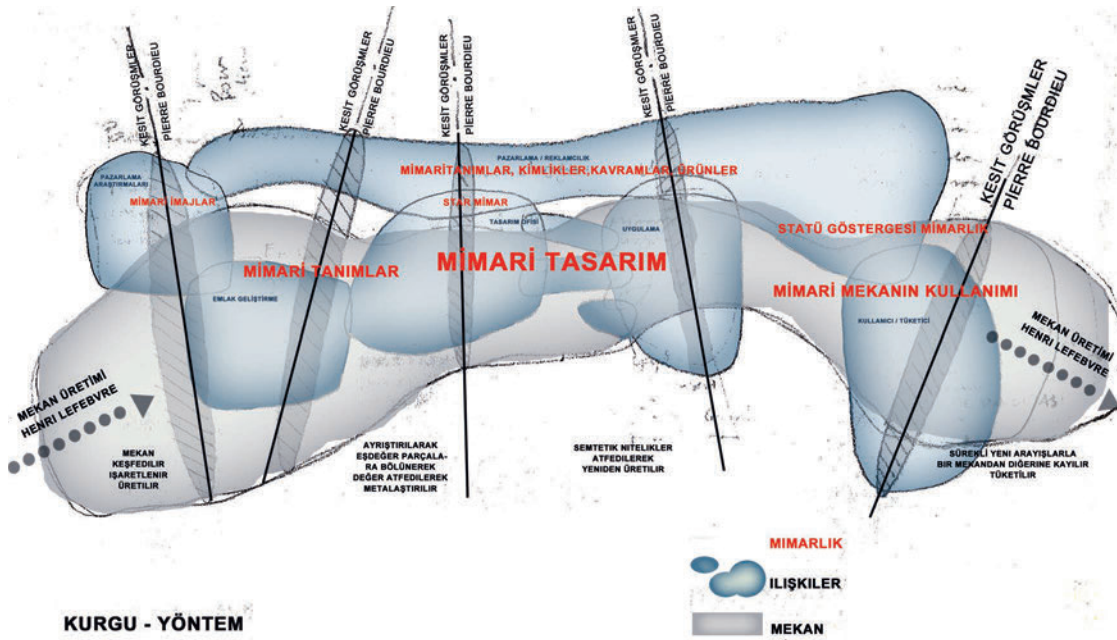
tarafından mimari projeleri hazırlanmış, yine Tekfen Holding bünyesinde Tekfen İnşaat Şirketi’nce inşaatı yapılmıştır. İstanbul, Kağıthane semtinde 30.000m²lik kapalı alanlı proje 2007 yılında tasarlanmış ve 2011 yılında inşaatı bitirilmiştir⁹ [URL 2].

Tekfen Holding’in Tekfen Emlak Geliştirme Şirketi tarafından geliştirilmiş proje, mekan üretim sisteminin tam içerisinde bulunan, pek çok çalışma alanının ve aktörün biraraya gelmesi ile gerçekleştirilen bir örneklem oluşturmaktadır. OfisPark projesinin bağlamı, İstanbul’daki konumu da ilgi çekicidir. Günümüzde Kağıthane semti, kentin ticaret merkezi Büyükdere Caddesi (Levent - Maslak aksı) ile tarihi merkezi Tarihi Yarımada arasındaki konumu nedeniyle, yeni bir alt merkez ya da mevcut ticaret merkezinin bir uzantısı olarak öngörülmektedir ve Kağıthane’de OfisPark Projesi’nin öncülük ettiği yeni ofis projeleri ve sıklıkla alışveriş merkezleri ile birarada düşünülmüş ‘iş merkezleri’ ortaya çıkmaktadır (Erden ve Firidin 2003). Kağıthane bölgesinin, yeniden keşfedilmekte olan bir ‘hammade’ olarak, mekan üretimine katıldığı öne sürülebilir. OfisPark Projesi, projenin mimari tasarımını gerçekleştirmiş Emre Arolat Mimarlık Ofisi tarafından da örneklem olmaya aday bir şekilde tanımlanmakta, ‘sermayenin beklentileri ile mimarlığın yönelimleri arasındaki gri alanda’ [URL 3] gerçekleştirilen bir mimarlık üretiminden bahsedilmektedir.

Kesitler-Katmanlar: Kesit-Görüşmeler
Örneklemi anlama ve yorumlama, yani onu bir olgu-değer ilişkisi bağlamında okuma, gerçekleşmiş bir mekan üretim sürecinden (sürece içeriden bakılabilmesi için) kesitler olarak ve katmanlara ayırarak mümkün olmakta, derinlemesine bir

⁸ Tek bir projenin (mekan üretim sürecinin) seçilmiş olmasının nedeni, oluşturulacak örneklemin mekan üretim süreçleri üzerine değil süreçlerin nasıl okunacağına dair bir çalışma amaçlanmasıdır. Her bir mekan üretim süreci bir diğer süreçten farklılık gösterebilir. Ancak, önemli olan bir mekan üretim sürecinin nasıl okunacağına dair bir tartışma alanı oluşturabilmektir.

⁹ Başarılı olduğu kabul edilen (tüketim dinamikleri içinde ‘başarı’, atış yapılabilmiş –kar elde edilmiş, basın yayın organlarında bahsedilen, ödül almış projeler olarak değerlendirilmektedir) bir projenin seçilmesi sonuç ürünün eleştirisine odaklanıp süreci yorumlamayı göz ardı etme ihtimalini de indirgemektedir.

soruşturma/iç hesaplaşma yapılmasını da olanaklı kılmaktadır. Kağıthane Ofispark Projesi'nde, mekan üretim sürecini yönlendiren; yatırım fikrinin ortaya atılması, bu fikrin bir projeye dönüşmesi, projenin imajlara yansıtılarak pazarlanması, uygulanarak gerçekleştirilmesi gibi, kullanıcı da dahil, sekiz aktörle açık uçlu görüşmeler (Kümbetoğlu 2005, 76-77) yapılmıştır. Böylece bir anlamda süreçten görüşmeler aracılığıyla 'kesitler' alınarak mekan üretim pratiklerine içeriden bakılmıştır¹⁰. Kesitler, hızla akan ve sürekli değişen bir süreçten alınan anlık kareler olarak kabul edilebilir. Sürece içeriden bakabilmek için bir filmin kareleri gibi, süreç ayrıştırılmıştır. Tek başlarına sürece dair bir anlam ifade etmeseler de her bir kesit-görüşme, birbirleri ile tekrar ilişkilendirildiklerinde sürecin içinden bütünü yorumlama imkanı sağlamaktadır. Kesit-görüşmeler kuramlar aracılığıyla birleştirildiğinde filmin montajı her defasında yeniden yapılmaktadır. Böylece, örneklem aracılığıyla olgunun kuram ve pratik değerlerini içiçe geçirerek

nasıl okunabileceğine dair bir önermede bulunmaktadır.

Kesit-görüşmeler 'mekan üretim sürecinin yorumlanması' ve 'mimarlık üretiminin mekan üretim sürecindeki yerinin ve rolünün irdelenmesi' olarak iki katmanlı kurgulanmıştır. Mekan üretim süreci, ağırlıklı olarak Henri Lefebvre'in mekan üretimi tanımıyla birlikte yorumlanmaktadır ve mimarlık çalışma alanının da dahil olduğu kesitlerin birbirleri ile ilişkileri ve tüm bu ilişkiler ağının mekansal yansımaları tartışılmaktadır. İkinci katman olarak mimarlık üretimi yorumlanırken, mimarlık üretiminin ne şekillerde ortaya çıktığı hangi dinamiklerle yönlendirildiği ve yine süreci nasıl yönlendirdiği üzerinde durulmakta ve süreç içinde mimari bir duruş geliştirip geliştiremeyeci üzerine tartışılmalar Bourdieu'den de referanslarla derinleştirilmektedir. Şekil 1, sürecin nasıl kesitler ve katmanlar olarak ele alınabileceği üzerine kavramsal bir diagram olarak adlandırılabilir.

Şekil: 1
Mekan üretim sürecinin kesitler ve katmanlarla irdelenmesi, yorumlanması, tartışılması üzerine kavramsal diagram.

¹⁰ Bu noktada çalışma alanı ve aktör ayırımına da vurgu yapmak gerekmektedir. 'Çalışma alanı' farklı bir uzmanlık bilgisiyse sürece dahil olmakta; mekan üretim sürecini meşrulaştırmak ve mekan temsilleri aracılığıyla soyut mekan üretimini devam ettirmek için süreçte yer almaktadır. Mimarlık disiplini ise, "bilimsel bir tarafı olan bir tür sanatçı" (Donald 1999, 13) metaforu ile söz konusu süreçte yerini alır. Ancak uzmanlık alanlarından diğer aktörler de kendi kişisel görüş ve beklentileri ile süreci etkilemektedir. Özellikle kullanıcı aktör, süreci mekan tercihleri ile yönlendirme, tetikleme ve yeniden başlatma potansiyeli taşımaktadır.

" Latince sözlük anlamı dölyatağı olan matris, içinde kapsadığı bir başka nesneye biçim verebilen üreti kabı olarak tanımlanmaktadır (Kuhn 1962, 291). Matrisi açıklamak için kullanılan üreti kabı metaforu, ilişki kurularak bilginin sürekli üretildiği bir ortama gönderme yapması açısından önemlidir.

Kesitlerin ancak birbirleri ile ilişkilendirildikleri zaman sürece dair bir yorum olanağı sağlaması gibi, katmanlar da aynı girift sürecin birbirinden ayrılmayan aksine örtüşen katmanları olarak ele alınmıştır; 'mekan üretim sürecinin', 'mimarlık üretimini' de kapsayan çok sayıda çalışma alanı ve aktörle yönlendirilen ve ilerleyen bir süreç olduğu göz önünde bulundurulmuştur.

Matris ve Kuramsal İzdüşüm

Örnekleme aynı zamanda, farklı uzmanlık alanları, aktörler, koşullar, koşullanmalar; düşünme ile başlayan soyut üretimden, bina haline gelen somut üretime, kullanım sonrası değerlendirmeye uzanan, nedenler sonuçlar ilişkisini anlatan bir matris oluşturmaktadır. Örneklemin grafik anlatımını temsil eden matris, metaforik olarak içinde kapsadığı bir başka nesneye biçim verebilen bir üreti kabı olarak düşünülebilir. Mekan üretim sürecini içine alan bir kap olarak önerilen matris, kesit-görüşmelerde elde edilen tüm verileri birbirleriyle ve izleklerle ilişki kurarak çoğaltan bir bilgi üretimine neden olmaktadır".

Mekan üretim sürecini çözümlemek için önerilen 'Pratikler Matrisi', düşeyde (*kolonlar*) her bir kesit görüşmenin süreç içindeki rolünü, bir anlamda hikayesini anlatırken; yatay okunduğunda (*satırlar*) mimarlık üretiminin mekan üretim süreci içindeki yeri ve rolünü anlatmaktadır. Matris, her bir kesit-görüşmeden, anlam kaymasına izin vermeyecek şekilde, bire bir alıntılarla oluşturulmuştur. Ancak görüşmeleri birbiri ile bağlantılandırılmasına yarayacak anahtar kelimeler, alıntıların söylem analizi sonunda ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni, matrisin kendisinin, görüşmelerde yapılan alıntılarının bir araya getirilmesinin, birbiri

ile ve kuramla bağlantılandırılmasının yoruma açık olmasıdır. Matris, 'kuramsal izdüşüm' diyagramı ile çakıştırıldığında, sürece gerek içeriden (*pratik*) gerekse dışarıdan (*kuramsal*) bakan bir mimari duruş; tartışma alanı ortaya çıkmaktadır.

Matrisin İzlekler Üzerinden

Yorumlanması

Makalede önerilen 'Pratikler Matrisi' (*Şekil 2*) mekan üretim pratiklerinin bütünü oluşturulan öğelerin birbiriyle ilişkisini, birbirlerinin bilgisini, eklenerek çoğaltan üretken bir kabı olarak, pratik ve kuramı birlikte yorumlama olanağı sağlar. Pratikler Matrisi makalenin izlekleri ile birlikte değerlendirildiğinde matris ile çakışan bir 'kuramsal izdüşüm' diyagramı önerilebilmekte ve böylece mekan üretimi pratikleri ile kuramın çakıştığı bir tartışma zemini oluşturulmaktadır.

Matris, izlekler açısından değerlendirildiğinde, şöyle bir akış ortaya çıkmaktadır: Mekan üretim süreçlerinde, mimarlık üretimi erkin stratejileri doğrultusunda hareket etmektedir. Gerek Tafuri, gerekse Lefebvre'in vurguladığı gibi; kar amaçlı bir döngü içinde akıntıya kürek çekmenin anlamsızdır (*Tafuri 1996*). Bu noktada mimarlık üretimini paranteze almaya da gerek yoktur; yalnızca mimarlık üretimi değil, pek çok çalışma alanı ve aktör erkin hizmetinde bir meşrulaştırıcı olarak rol almaktadır. Kesit-görüşmelerde de açığa çıkan bu durum, özellikle yatırım kararlarının alan ve yatırımı finanse eden aktörler tarafından dile getirilmektedir. Ekonomik olarak son sözü söyleyecek aktörler 'mimarın elini kolunu bağladıklarında' yalnızca mimarın değil diğer pek çok uzmanlığın da yapacak bir şeyi kalmamaktadır (*Şekil 8*).

PRATİKLI

KESİTLER

HER KOLON DÜŞEYDE OKUNDUĞUNDA KESİT – GÖRÜŞMELERİN SÜREÇTEKİ ANLATISINI VERMEKTEDİR

KESİT 1

ÇALIŞMA ALANI: Emlak Geliştirme İş Geliştirme Md. ve Proje Yönetim Md. KARAR VEREN AKTÖRLER

"(farklı) düşünmek ve düşünürken bir şeyde satılmak."
"Bunun içinde, eski deyişle 'hissi kabieli vakı' diyeceğim bir şey de var. Hissedebilmek. Yani 'bu tutar' diyebilemek."

Strateji
"Tekfen Holding ... pazarlama araştırmaları raporu hazırlattı. Özellikle kağıthane bölgesi için. O raporda da zaten bizim düşüncelerimizi destekleyen şeyler çıktı." "Yatırımcıya) Amerikalı/ya anlatmak lazım. Comparable (karşılaştırılabileceği) bir proje istiyor. Yok ki, ilk yapı!"

Kişisel bağlantılar
"Tekfen grubuyla yakın ilişkileri olan arsa sahiplerinin arsa tevdihi ile süreç başladı."

KESİT 2

KESİT 2

ÇALIŞMA ALANI: Emlak Geliştirme Emlak Geliştirme ve Pazarlama Uzmanı KARARLARI YÜRÜTEEN AKTÖR

"Ama temelde elinizdeki ürünü; arsa, eskimiş bir yapı, renovasyon ihtiyacı var alan... bunu belirlenmiş ihtiyaca yönelik en uygun şekilde, finansmanıyla birlikte satışla birlikte hayal ederek karlı bir yatırım dönüştürmek emlak geliştirme."

Strateji
"Dolayısıyla sürekli etrafa bakıp kendimize öncelikli olarak, stratejik olarak bölgeler ve fonksiyonlar belirliyoruz... Çeşitli danışman şirketlere çalışmalar hazırlatıp bölgeleri ve bölgelerin ihtiyaçlarını anlamaya çalışıyoruz. Bir de bunu tabii kendi stratejilerimize uygun olarak yorumluyoruz."

Kişisel bağlantılar
"Burada bize arsarlar iki türlü geliyor. Bize gelenler ve bizim gittiğimiz. Süreç içerisinde belli bir isimizm ve iletişimde olduğunuz insanlar oluyor."

KESİT 3

ÇALIŞMA ALANI: Pazarlama Araştırmaları Pazarlama Araştırmaları Uzmanı KARARLARI GEÇERLİLİK KAZANDIRAN AKTÖR

"Ürünü talep edecek kesimleri profilinin belirlenmesi ya da bir talebin gerçekten var olup olmadığının belirlenmesine kadar aklınıza gelebilecek her türlü ürün, alan, herşey araştırmamız kapsar. Ancak süreçte- şu anda gelen talepler arazi ve arazinin nasıl değerlendirileceği üzerine: fizibilite. Fizibilite tek başına yeterli değildir."

Strateji/ Mesurlaştrma
"Daha çok istenen şey, talebi ya da ihtiyacı anlamak ziyade, kendi kafalarındaki realize edebilecek bir veri."
"... herhangisi bir sermaye grubuna, özellikle yabancı sermayeye bir araştırma sunmuş olmak için yapılan formalite gereği araştırmalar yaptırılıyor."

Kişisel bağlantılar
"(Pazarlama stratejileri) araştırmadan da çıkmış olabilir ya da nasıl denir bir içki sofrasında da çıkmış olabilir."

KESİT 4

ÇALIŞMA ALANI: Mimari Tasarım Müellif Mimari KARARLARI MEKANSAALLAŞTIRAN AKTÖR

"Yapının ortaya çıkışı ile ilgili olan, bizim mimar aktör olarak devreye girdiğimiz ve yapının tamamlanmasına kadar olan süreç, ölçek, işlev, yer gözetmeksinin neredeyse her seferinde bir kez daha öğrenilmesi gereken bir süreç. Bunun biraz da bu coğrafyaya ilişkin birşey olduğu söylenebilir."

Stratejiler karşısında mimarlık / taktik
"... Böyle olunca henüz oturmuş kuralları olmayan, kendine ait dinamikleri olan bir bağlamda biz de bu bağlamın içinde sağa sola manevralarla, her şeyi tekrar öğrenen bir grup olarak, en başındakinden en yenisine kadar, bu süreci devam ettiriyoruz."
Kavramsal Tasarım
"Ama bütün kavramsal sürecin, tümünü ben yönlendiriyorum ondan sonrasında mümkün olduğu kadar katılmamaya çalışıyorum." "Yaptığı işe kavramsal bir iddia getiren, takip edilen ve aynı zamanda 100 kişi ile çalışan çok fazla mimarlık ofisi yok kendi kendimize öğrenmeye çalışıyoruz"

Kişisel bağlantılar
"...in bir arkadaşları çalışıyor Tekfen'de o dönemde. (Onlar) önayak oldu"

Mimarî Kavramların Oluşturulması

"Kavramsal çerçeve nesnelleşmeye başladığı zaman bütün gücünü kaybedebilen bir şey olabilir."

Mimarî Kavramlardan Konseptte

"... parçalı ve oradaki mevcut yapı örüntüsünün bir anlamda devamını sağlayan bir yapı ortaya koyduk ve bağlam dediğimiz yer dediğimiz şeyle ilgili bol konuştuk, bunu niye böyle yaptığımızı anlatık ve aslında bunun bir anlamda, ekonomik olarak, yatırım getirisi olarak da ispat kafasındaki, Tekfen Tower hayalinin daha altında kalacak birşey olmadığını da onları ettirmeye uğraştık."

Verilerin yorumlanması - Çeviri

"Önce dubleks ofisler önerdik ancak düzayak istediklerini belirttiler, bütün istekleri çıkartıp gösterdiler. Bu şahane bir veri. Bu veri karşısında ben kayıtsız kalamam, bunu mimarlık olarak görmüyorum. Biz de o yüzden kurguyu (veriyi) olanak verecek şekilde çözmeye çalıştık ve bu aslında projeyi çok daha rasyonel hale getirdi."

Taktik

"Mimarlık nedir dersin, sürekli bir öğrenme hal. Ben o yüzden hep tetikte oluyorum."

Sürecin uzantısı olmak

"(Mimarlık) temel ve en gerçek anlamda yapı yapma santü denir ya bence sanat değildir bence bir 'hizmettir'."

İçeriden bakmak

"Mimarlığın da tasarımın da meta haline geldiği, tüketilen bir durum haline geldiği bir dünyada mimarın da bu oyunun parçası haline geldiğini biliyoruz. 'ben bu dünyanın dışındayım' demek gibi bir şey çok, eğer bu mesleği yapmaya devam edeceksen bu dünyanın damarından içindesin."

İnce Çizgi

"Mimarlık, mimarlar dünyası dediğimiz birşey varsa onlar arasında da farklılıklar olduğunu ve büyük bir çoğunluğunun dünyaya bakışlarının sorunu düşünüyorum: 'Bunu istedikler bunu yaptık', 'Ben yapmasam başkası yapacaktı' gibi... Mimarlık dediğin şey yalnızca bina yapma mı, ne kadar sorunsallaştırıyor?... Mimar öyle bambaşka bir varlık, o kadar herşeyi bambaşka bir gözle görüyor ki, müşteri anlaması zor, eğitimi düşük vs. deniyor. Oysa ki müşteri bu yüzden sana geliyor, inandırman lazım."

Mimarî Duruş

"(Bijnessel) yorumlara çok fazla tepki gösteririm ben... Ama bence bugünkü mimarlık dünyasının içindeki genel eğilimlere bakıldığında zaman biraz da bir 'maymunluk yapma' haline geldi. Duruşunu ayarlıyorsun 'dışardan bakılınca böyle görünsünler' diyorsun vs." "Projelerin iyi satıyor olduğunu biliyorlar... Ama ister istemez, parlık bir arzu nesnesi haline geliyorsun, 'ben bu adamla çalışacağım', 'projemi ona yaptırılm' gibi... Öyle bir nokta oluyor ki, ... (mimar kimliği) çok önemli, binanın canını kurtarıyorsun, yoksa (Erk) yitkiri. ... Bu böyle çok kaypak bir dünya"

Çarpışma

"Bütün retoriklerle bağlamlarıyla böyle bir dünyanın içinde hergün herşeyle coşubeden yüzleşiyoruz ve her seferinde bir çarpışma, bir tansiyon oluyor, bununla da yaşıyoruz ve bu bence önemli birşey... Artık aranmayan, sorulmayan, piyasa modelleri içinde -satan modeller var ya, (öyle) bir büro haline dönüştüğümüz zaman belki bazı şeyleri daha net anlayabileceğiz ama şu anda bu rüzgârın içinde gidiyoruz."

Hayal - Yararlılık

Tezler ve ortaya koyulan yenilik istekleri her birşeyden göre oluyor. O birşeylerden kurtulmak bir tür muhalefet içeriyor ama muhalefet çok değerli bir şey... muhalif olma pozisyonunu sık sık kaybediyor, iktidar oluyorsunuz."

"Biraz ekstrem bir çalışma temposu aynı hayatın kompleks olarak içinde durmaktan galiba arada biraz da dışarı çıkıp bakmak ihtiyacı gerekiyor."

MEKAN ÜRETİMİ

MİMARLIK ÜRETİMİ

ER MATRİSİ

KESİT 5	KESİT 6	KESİT 7	KESİT 8
ÇALIŞMA ALANI: Mimari Tasarım Proje Mimari, Kontrolör MEKANİK KARARLARI SAVUNAN AKTÖR	ÇALIŞMA ALANI: Emlak Geliştirme Pazarlama ve Satış Yöneticisi ARAYUZ OLUŞTURAN AKTÖR	ÇALIŞMA ALANI: Mimari Uygulama Mimari Uygulama ve Koordinasyon Sorumlusu KULLANMA TALİMATI HAZIRLAYAN AKTÖR	KULLANICI / TÜKETİCİ Mal sahibi -Kullanıcı KULLANAN - DENEYİMLİYEN- TÜKETEN SÜRECİ BEŞLEYEN DEVAM ETTİREN AKTÖR
"Bir kaç durum birden var. Müellif Mimar ne düşünürdü? İyşveren ne istemişti acaba? Belediye ne ister? Bir de sizin kendi düşünceniz var. Tüm bunları ortaya koyup 'Bu değil, Bu değil' diye eleyerek bir noktaya getiriyoruz."	"Pazarlama ve satış iki ayrı şey, birbirinin içine geçmiştir ama aslında pazarlamacılık bambaşkadır. Projenin pazarlanmasında, reklam çalışmalarından, reklamlarda kullanılacak satılın, mecralardan, katlar ise, satışların birebir yapılması veya satış organizasyonuna, satış her konuda karar verdim."	"Biz aslında saha ve ofis diye ayırmak istemiyoruz... Projelerin koordinasyonunu ve saha ile olan iletişimi sağlıyoruz... (Mimarlık ofisi) ile şantiye iletişimi benim üzerinden yürütüyorduk. Mimari tüm detayların çözülmesi, gerekli ihale dosyalarının hazırlanması, ihalelerin verilmesi ve uygulama sürecinin gerektiğinde de sahada kontrol edilmesini görevim."	"İnşaat bittikten sonra ilk taşınarlardan biriydik... En azından bir günümü özelersem, sabah gelip arabayı park etmek çok kolay, geniş bir otoparkı var. Çok temiz, hijyenik, toz yok, binalar çok temiz yapılmış... Kendi güvenliği var, onun bir rahatlığı var. İçerde karşılıklı binalar, ortada büyük havuz var, suyu görüyoruz yani. Bunun da bir keyfi var."
Kavramsal tasarımın devamlılığı "konseptteki her çizginin anlamını sorguluyorsunuz. Emre (Arolat) Bey'e bu konuda sürekli danışıyoruz ve yolunuzu açıyor."	Strateji "Tabii kullanıcı yani hedef kitlenizi baştan belirliyorsunuz. Bir kullanıcı kitlesi belirlerken tabii ki S.E.S gibi kriterlere de başvurular ama bunlar makro kararlardır."		
Mimari Kavramların nesneleşmesi "... avan ve kesin proje süreçlerinde, nispeten fikir aşamasında olan bir şey gerçekleştirilmeye doğru ilerlerken de gelen somut taleplerle ilerliyoruz... Ama tabii çok fazla inşai sürecin içinde bulunmak neyin yapılabiliyor yapılamadığını bilmek tasarlarken kalemin titremesi anlamına geliyor... bu durumu nasıl dengede tutabilirsiniz onu da şimdiki kadarki tecrübeyle kestiremiyorum."	Kişisel Bağlantılar "Bir kullanıcı portföyünüz varsa zaten bellidir. Daha önce... kullanıcı olan şirketler vs. hedef kitlenizi oluşturur. Ayrıca ... her bir yöneticinin bir referans grubu vardır."	Mimari Kavramların Somutlaştırılması "Ete kemiğe büründürmek. Bir binada kaba yapı onun kemikleri, mekanik elektrik onun damarları ve biz (uygulama) mimarlar arasında bütün bu süreci takip eden ama ona son görüntüsünü veren grubuz... binanın karakterini (Kullanıcıya da) siz yansıtmış oluyorsunuz aslında."	Kişisel Bağlantılar "Aslında arsa bizzidi, iki arsa vardı biri bizzidi diğeri ... ailesiniydi. Tekfen Emlak Grubundan bize teklif geldi."
Konseptin somutlaşması "konsept projeli tamamlanarak iyşverenin onayı alındıktan sonra, ruhsat projeli alınması aşamasına başlandı. Ardından iş bize geldi."	Konseptin Mottolaşması "Bağrın bir bina yapmayı tercih etmedik.Emre Arolat'ın projesi de buradan çıkıyor; oradaki mevcut doku üzerinden tekrar bir yorumlama... Projenin pazarlamada kullanılan üst mottosu, 'bu bir evrim' idi. Çünkü projenin kendisi de o bölgenin yeniden yorumlanmış hali idi."	Konseptin Kullanma Klavuzuna Yansması "O binayı uygularken yapmış olduğunuz bir takım kararlar... Son kullanıcıya bir el kitabı gibi teslim edildi... Bütün avantajlarından nasıl yararlanabileceği tariflendi böylece... (Kullanıcılar da) Aslında kendi varlıklarını da ortaya koyuyorlar... Aslında bina kendi kimliğini bütün bu söylediklerimin birleşimi halinde buluyor."	Kavramların, Kimliklerin, Ürünlerin Tüketilmesi "Odlü almasının sebebinin bize de faydası var... Odlü alması, yani bir sürü otobirden geçmiş, demek ki hakikaten, belki bizim görmediğimiz bazı şeyler de var o da bir keyfi veriyor. Daha güven veriyor bazı normları geçtiği için... Kiracılar bunu söylüyoruz"
Verilerin yorumlanması- Çeviri "Detaylandırma, yönetime, işletmeye dair bir takım programlar geldi... bunlar üzerinden bir detaylandırıp çözmeye başladık. Bir taraftan da mühendislik koordinasyonları devam etti. Bütün bu ilişkiler çözüldükten kesin projemizi tamamlayıp, uygulama aşamasına devrettik bu işi. Kabaca tarifi bu aslında"	Verilerin yorumlanması- Çeviri "Satış yapımında veri oluşturacak her türlü işi pazarlama yapar. ... Ama genelde iki ayrı departman olmaz ... Pazarlama süreci de çok aktörler bu süreç. Bu süreçte ajanslarla çalışmak durumundasınız... Öncelikle ikna olmamız gerekiyor ki siz de karşı tarafı ikna edin. Tabii ürün hızı tüketilen bir ürün olmadıkça için, genelde müşteri ile birebir temas kurulduğu için siz bazı hassasiyetleri daha iyi hissedebiliyorsunuz ama reklamcılık kökenli ajanslara bu geçemeyebiliyor."	Verilerin yorumlanması- Çeviri "Biz mimarlık ofisinden gelen çizimleri gerekli gruplara dağıtıyoruz. Ve ... koordinasyonu sağlıyoruz... bu bir veri değil sadece, alıyorduk... "Pazarlama grubuyla birleşti iletişim halindeyiz. ... Ama tabii, mimarlık olan koordinasyonu, bir de ... yatırımcı, pazarlamacı, ve kullanıcı gözyle de en iyi, optimum noktasını bulmak gerekiyordu."	Yeni veriler oluşturulması "Şu anda burada olmak bizim için çok büyük bir ayrıcalık... Söyle söyleyeyim, şu anda şirketimizde distribütör olduğumuz markaların hepsi dünyada yerli olan markalar... Ama böyle bir ofiste sergilediğimiz zaman, insanların gözündeki değerleri daha da arttı... birinci segmentten insanlar olarak ... burada tamamen kendimizi gösteriyoruz."
Savunma "Bir anlamda konsept projesinde öngörülen kararları geliştirmek ve ilerleyen aşamalarda savunmak da oluyor benim işim. Biraz 'defans' gibi bizziki."	Arayüz "Ede maddi bir veri var, o maddi şeyi insanlara doğru aktarmaktan ibaret. Hayal değil yani gerçekleştirilmesini. Bu anlamda bir miktar aracı görevi görüyoruz. İnsanlarla buluşma... "Çünkü mimarın çizdiği şeyi doğrudan insanlara aktarmazsınız. Mimari, karşılık onlar için. Aradıkları kişilerin insanlara anlayabileceği bir şekilde anlatması lazım. Bence pazarlama ve satış bu yapıyor."	Ete kemiğe büründürmek "Mimarlık daha yaratıcı, daha tasarım, daha... gibi görünüyor. Ama yapıyı ete kemiğe büründürürken farklı aktörlerle çalışıyorsunuz. Para, farklı uygulamacılar, farklı görüşler... bütün bunların dengesi kurmanız gerekiyor. O 'kağıdın' ne kadar önem taşıdığı karşındakine anlatmak konusunda çok zorlanıyorsunuz... aslında bir bütünün parçasını temsil ediyor"	Kişileştirme / kimlik atfetmek "Bizim şahsettiğimiz (pazarladığımız) ürünler değil, ... ama esas ürünlerin ve bizlerin bu yapının içinde olmamız. Ürünlerin de bizim de değerimizi arttırdı. Ama tabii yapı bunu yapıyor. Böyle bir yerde olmasaydı bu böyle olmazdı."
Sürecin Uzantısı Olmak "İşveren 'param yok' deyince 'parasını ben vereyim' diyemeyiz ki. Dolayısıyla kendi çizginde kaybetmeden projeyi gerçekleştirilmeye çalışıyoruz. Mimari bir şekilde uygulanmış oluyor ama nereden ne kaybetti dersiniz."	Sürecin uzantısı olmak "Sürec içinde mimarlığın farklı aktörlerle şekillenirken bir üretim yaptığını düşünüyorum. ... çok hızlı ilerleyen gayrimenkul sektörünü beslemeye çalışırken taviz verebiliyor. ... geliştirici size gelecek alanı soracak, bir para harcıyor, bir hesap var ve yapmacı istediği birşey var, mimar o noktada geliştiriciyi memnun etmek üzere devreye giriyor."	Sürecin uzantısı olmak "Mimarlık bir takım hayallerin bir takım bütçeler ve yatırımcı kararlarıyla optimum düzeyde yapılmaya çalışması işi."	Sürecin uzantısı olmak "Mimarlık Bence şu isteklerinizi beklentilerinizi hayata geçiren ve hayatınızı kolaylaştırmanızı sağlayan bir olgu diye düşünüyorum."
İçeriden Bakmak "(Mimarlık) hepsinin yanında duruyor. Tamamen hiçbirinden ayrı değil. Mimarlığın bunların hepsini bir şekilde toplayıp eritemesi gerekiyor. Sadece kendinize uyarak birşey yapamıyorsunuz malesef her aktörün taleplerinin bizim yaptığımız işin içinde bir şekilde hallolmuş olması gerekiyor... Hepsini kapsıyor."	İnce çizgi "Böyle çeşitli müşteri profillerinin çeşitli davranış tarzları var... İletişim doğru kurabilirseniz, arayı da iyi kurabilirsiniz -proje mimarını müşteriyle karşılaştırdığınızda ve bir sorun olduğunda, orada kıyamet kopabilir. Çünkü ne müşteri teknik adanma konuşabilmesi koşullarını biliyor ne de teknik kişi... Bir tarafın teknik olarak yapabilecekleri yapamayacakları var. Bir tarafın da müşteri olduğu için ve para verdiği için istediği şeyler var. İksinin buluşturmak bence satışının işi. Pazarlama olmasa da."	İnce Çizgi "Çünkü iki taraf da tam tatmin olmuyor aslında. Hem mimar hem yatırımcı. Ama ortak bir noktada buluşmak zorundalar. Tabii burada yanlış görüşler var. Yatırımcı mimarın sadece çizimi olduğuna inanıyor. Mimar da bazan kendini çok çok farklı bir konuma koyup kendini tanıtsalıyor. Bunun arasının bulunması bence çok önemli mimarlıkta."	
Durus / Savunma "Biz konsepti savunmak için elimizden geleni yapıyoruz... Hem resmi kurumlarda hem işverenin talepleri karşısında savunuyoruz. Zira konseptten sonra ortaya çıkan kullanımların, ihtiyaçların, mühendislik kararlarının ilk konsepti bozmadan geçirilebilmesi... amacımız bu... Zaman da bir kistas."	Durus / tutarlılık "(bazi durumlarda) mimarlar yaptıklarını daha güçlü aktör karşısında savunabiliyor... mimari ürün ile baştaki mimari kararlar arasında bir tutarlılık, şu anda piyasanın en çok ihtiyaç duyduğu şey bu bence. Pekti tutarsızlık olduğu durumlarda ne oluyor? ... tanım için herşey yapılır ama son kullanıcı ile buluşmaz... Bence acı öncül mekan kit kaynak ve mekanın o bölümünü eksiltmiş oluyorsunuz ve dönüşü çok bunun. Kentli açısından, savunma firması açısından bu işe el atan herkes açısından üzüntü verici."	Durus / tutarlılık "mimari ürün ile baştaki mimari kararlar arasında bir tutarlılık... mimarın proje müellifliği sırasında yaptığı görevi biz de sahada uygulamacılarla yapıyoruz. Projeyi (yeni)den şekillendiririk. Ama tabii ki dedikimiz gibi amacımız her zaman konsepti yani projenin ruhunu sağlam tutabilmektir."	
Çarpışma "Bunun içinde savaşmak gerekiyor. Cephede olduğumuzu varsayıyoruz."	Çarpışma "Gayrimenkul sektörünün hızına yetişebilmek için -En azından Türkiye'de, çok fazla -prensiplerinden demeyelim ama taviz veriyor olabilir. Yani çok hızlı ilerleyen gayrimenkul sektörünü beslemeye çalışırken taviz verebiliyor."	Hayal -Yaratıcılık "Mimar sadece yapacağımız çizen ekip değil... Mimar o bölgeyi öyle okumustu ki orada nasıl bir şey yapılması gerektiği üzerine... 'OfisPark' kavramı aslında oradan çıktı. Bizim amacımız OfisPark yapmak değil bir ofis yapmak... ... çıkan ürünün son kalitesi çok önemli. Kullanıcıya vermiş olduğu his de çok önemli, bunu bence sadece yatırımcı değil sadece mimar da çözüyor, iksinin çok iyi çalışması önemli."	Hayal -Yaratıcılık "(daha önce) mesela bir mimarlık çalışması olsaydı, belki tarihe dair birşeyler söyleyecekti ... ne bileyim daha kimlikli olacaktı." "Evet somutlaştırmak aynen öyle... Ben hayal ederdim ama yapamazdım."
"Bu kadar uğraşmak, düğün bir iş yapmak için bu kadar 'mücadele' vermek gerekmemesi lazım."	"(bazi örneklerde) bir şehir planlamacısı olarak kentlin içindeki duruşuna bakıyoruz, 'acaba mimari ekip olarak daha fazla direnç gösteremeyiz miydi?' diye düşünüyorum. Biraz mahkum galiba mimarlar bu duruma ama bunun kırılabilir olduğunu düşünüyorum ki kentlin ayırtılması, kentlerin birbirlerine benzememesi için bu gerekli. Çok zor biliyorum..."		

Şekil: 2

Pratikler Matrisi

KURAMSAL

KESİTLER

KESİT 1

ÇALIŞMA ALANI: Emlak Geliştirme İş Geliştirme Md. ve Proje Yönetim Md.
KARAR VEREN AKTÖRLER

MEKAN KEŞFEDİLİR :
Mekan çok büyük ölçeklerde işaretlenir, araştırılır, keşfedilir - yeniden keşfedilir.

MEKAN KULLANIM ve DEĞİŞİM DEĞERİ KAZANMAK ÜZERE ARAŞTIRILIR:
Mekanın baştan aşağı, doldurulma, dönüştürülme, yerleşilme potansiyeli artmaktadır. (Lefebvre 1974)

STRATEJİLER BELİRLENİR:
Hangi tüketiciye hitap edilecek, hangi kullanım ne şekilde gerçekleştirilecektir?

KESİT 2

ÇALIŞMA ALANI: Emlak Geliştirme Emlak Geliştirme ve Pazarlama Uzmanı
KARARLARI YÜRÜTEN AKTÖR

MEKAN KULLANIM ve DEĞİŞİM DEĞERİ KAZANMAK ÜZERE ARAŞTIRILIR:
Mekanın, kolayca alınıp satılabilmesi için "mobilizasyonu" gerekmektedir. Kolayca değiş tokuş edilebilmesi için eşdeğer parçalara bölünmesi homojenleştirilmesi" ve "ayrıştırılması" gerekmektedir. Böylece mekan "kullanım değerinin" ötesinde "değişim değeri" kazanır. (Eşdeğer, gerektiğinde bölünebilen ofis mekanları) Değişim değeri kazanmış bir ürün olarak mekan, metalaşmaktadır. Mekan aynı zamanda 'nitelikler' atfedilerek bir cazibe de kazandırılmaktadır. ('Güvenlikli, ulaşımı kolay bir ofis mekanı')

STRATEJİLER DOĞRULTUSUNDA MEKAN TEMSİLLERİ ORTAYA ÇIKAR:
"Mekanın temsillerinde bilgi ve iktidarı elinde bulunduranlar soyut mekan kurgularında söz ve grafik semboller sistemini kullanırlar" (Lefebvre 1974 ss.38-39)

KESİT 3

ÇALIŞMA ALANI: Pazarlama Araştırmaları Pazarlama Araştırmaları Uzmanı
KARARLARA GEÇERLİLİK KAZANDIRAN AKTÖR

MEKAN NİCEL VERİLERE DÖNÜŞTÜRÜLÜR
Mekana cazibe kazandırabilmek için hedef tüketicinin ihtiyaç ve beklentileri araştırılır. (Üst-orta sınıf tüketiciler, artık 'plaza insanı' olarak anılmak istemiyordur) Araştırmalar doğrultusunda mekana dair nitelikler belirlenir. ('Yaşama içiçe bir ofis' konsepti) Ancak söz konusu niteliklerin, aynı zamanda bir meta haline dönüşen mekana yansıtılabilmesi gerekmektedir. (Yaşama içiçe bir ofis konsepti, yapı ve kat yükseklikleri, minimum ofis metrekareleri gibi sayılara indirgenir)

KESİT 4

ÇALIŞMA ALANI: Mimari Tasarım Müellir Mimari
KARARLARI MEKANSALLAŞTIRAN AKTÖR

NİCEL VERİLER YORUMLANIR Kavramsallaştırılmış Mekandan Gerçek Mekana KAVRAMLARLA NESNELER ARASINDA
Mekan, nitelikten arındırılmış niceliklere indirgenmiştir. Lefebvre'in tanımlarıyla, "algılanan" ve "kavramsallaştırılan" bir mekan olmakla beraber, "yaşanmış" sosyal mekan olmaktan çıkmaktadır. (Lefebvre 1974) Mekan niteliklerinden arındırılmış olarak "soyut mekan" olma yolunda ilerlemektedir. Mimari üretiminden medet umulur.

STRATEJİLER KARŞISINDA HER SEFERİNDE YENİDEN KURGULANAN MİMARLIK ÜRETİMİ:
Mekan temsilcileri aracılığıyla erkin stratejileri doğrultusunda mekan üretimi devam etmektedir ancak her seferinde yeniden kurgulanan bir mimarlık üretimi ile nicel veriler yorumlanmaktadır. Mekan temsilcileri üretimine devam edilir: Mimari Kavramsal proje

KATMANLAR

MEKAN ÜRETİMİ

YATAY OKUDUĞUNDA MEKAN ÜRETİM SÜRECİNİN KESİTLERLE KARŞILAŞTIRMALI ANLATISINI VERMEKTEDİR

MİMARLIK ÜRETİMİ

DÜŞÜY OKUDUĞUNDA MİMARLIK ÜRETİMİNİN YERİ VE DURUŞU ÜZERİNE BİR TARTIŞMA AÇMAKTADIR

Sürecin Uzantısı Olmak: Mimarlık çalışma alanı, gerek 'tüketim toplumuna mekan üreterek' gerek ürettiği kuramlarla tüketim olgusunun içinde olgusunun dışında kalan üretimler ise ya ürüne dönüşmemekte ya da sürekli yenilik arayışı içinde olan tüketim döngüsünde 'pazarlanacak yeni

Sürece İçeriden Bakmak: Bu durum karşısında Manfredo Tafuri belirli ekonomik sektörleri analiz edebilecek, gözünü sistemin işleyişinden a içeriden bakması, karşı çıkış ve eleştirilerini de yine sistemin işleyişinin farkındalığıyla, sürecin içinden geliştirmesi gerekmektedir.

İnce Çizgi: mimarlık üretiminin, mekan üretim süreci uzantısında, erk (tüketim toplumunun dinamikleri) ile kurduğu ilişkisi ince bir çizgiyle ilerler. Salt erkin mekan üretim stratejilerin meşrulaştırıldığı, bir mimarlık üretimi, süreç içinde diğer çalışma alanları ve aktörler tarafından tercih edilmiş, sentetik nitelikler atfedilmiş soyut mekanın eleştirisi olarak kabul edilebilir. Mekan üretim sürecinin tamamen dışına sürüklenmemektedir

Duruş: Tüketim toplumunun talep ve dinamikleri doğrultusunda mekan üretim sürecinde oluşturulan ve nicele indirgenen mekansal veriler, gerek mi duruş ortaya koymaktadır.

Dolayısıyla, yalnızca sürecin dinamiklerini yansıtmak, yani toplumun beklentilerini ve erkin stratejilerini bire bir mekana aktarmak da özünde asl Mekan üretiminde "soyut mekan" üretiminden sıyrılarak, "Yaşanan bir mekan" yaratabilecek bir mimari duruş beklentisi, kavramları nesneleştirilmesini tek başına yönlendireceği yanılığını yaratır. Bir anlamda mimarlık alanı kendini erk olarak kabul eder. (Mimari duruş aynı zama oynamaktadır. Bu durum da özellikle mimari kimlik, kavram üzerinden gerçekleşmekte ve nihayetinde mimari ürünlerle birlikte kimlik ve kavran Ancak mekan yalnızca bir ürün olarak değil, aynı zamanda tüm dinamiklerin yer aldığı bir hazne olarak kabul edildiğinde her iki aşırı uçtaki mim: Bu noktada Pierre Bourdieu'nün nesnel 'durumlar' ile öznel 'duruşlar' kavramları arasında bir ilişki kurulabilir: Durumlar: mekan üretim stratejisi bireysel tercihler olarak karşılık bulmaktadır.

Çarpışma: Sürec içinde erk için erke rağmen muhalefet olmak süreç içinde çarpışmaları da beraberinde getirmektedir. Sürec içinde bu çarpış durumları ile mimari duruş'un bir çarpışması ve aynı zamanda çarpışması olarak da tanımlanabilir.

Hayal/ Arzu / Yaratıcılık: Sürec içinde mimarlık üretiminden 'hayalleri gerçekleştirme', 'arzuları tatmin etme' ve 'buluş ortaya koyma' beklentileri dile getirilmektedir. T mimarlık çalışma alanından kesitlerde, hayallere, arzulara, buluşlara vurgu yapılmamış olması ilgi çekicidir, aksine ortaya atılan mimari görüş ve Bu noktada duruş'un ince çizgisi, ikilemleri de açığa çıkar: Doğru hayaller – Doğru yatırımları mı karşılık gelmektedir? Arzular Bireylerin arzular bir yenilik midir? Yukarıdaki ikilem eleştirel bir duruş gerektirmektedir.

Özünde, mimari duruş da (yorumlama) yalnızca mimarlık çalışma alanına ait kavram ve anlayışlar ile değil, mimar aktörün bireysel tercihleri ve "yaşanan mekanlar" olma özelliğini kazanmaktadır. Ancak yalnızca mimarlık çalışma alanından aktörlerin değil, tüm aktörlerin uzmanlıklarını

Eleştirel bir Duruş – Stratejiler karşısında taktikler: Sürecin genelinde, mekan üretim stratejileri doğrultusunda kararlar verilmekte ve mekan üretilmektedir. Oysa ki mimarlık üretimi mekan üretimi DeCerteau'nun kavramlarına başvurmak bu noktada belki de tezin izleklerini de tamamlayıcı bir referans olacaktır. De Certeau stratejilerin erki tarafa göre ayarlandığı bir üretim söz konusudur. Bir anlamda erkin geliştirdiği stratejiler karşısında taktiklerle üretim yapılmaktadır. Dolayısıyla Duruş kavramı genel geçer ve her duruma uyarlanabilir bir yaklaşım değil ana ve duruma göre biçimlenen bir yaklaşım olarak ele alın taktikler geliştirmesi ile mümkün olabilir.

İZDÜŞÜM

<p>KESİT 5 ÇALIŞMA ALANI: Mimari Tasarım Proje Mimar, Kontrolör MEKANSAL KARARLARI SAVUNAN AKTÖR</p> <p>NİCEL VERİLER YORUMLANIR Kavramsallaştırılmış Mekandan Gerçek Mekana KAVRAMLARLA NESNELER ARASINDA Mekan gerçekleştirilmek üzere mekan temsilleri üzerinden farklı çalışma alanlarının da katkısıyla tariflenmeye devam eder. Erkin stratejileri ile mimari yorumlamalar arasında çıkan çatışma ve çelişkilerin dengelenmesi gerekmektedir.</p> <p>STRATEJİLER KARŞISINDA HER SEFERİNDE YENİDEN KURGULANAN MİMARLIK ÜRETİMİ: Amaç erkin stratejileri doğrultusunda üretilmiş mekan temsillerini tahrifata uğramadan somutlaştırabilmektir. Mekan Temsilleri üretimine devam edilir. Mimari uygulama projeleri ve mühendislik, vs. koordinasyonu</p>	<p>KESİT 6 ÇALIŞMA ALANI: Emlak Geliştirme Pazarlama ve Satış Yöneticisi ARAYÜZ OLUŞTURAN AKTÖR</p> <p>MEKAN PAZARLANIR Pazarlama ve reklacılığın ürettiği yeni mekan temsilleri üzerinden, kitlesel bir manipülasyon ile mekan pazarlanır. ‘Arzu edilen’ bir yaşantı, vaadi edilir. Arzu edilen yaşantı özünde “yaşanan mekan” kavramına gönderme yapmaktadır. (Mekana ‘Mahalle kültürü’, ‘Mevcut dokuya uyum’ vs. gibi mottolaşmış nitelikler atfedilir) Mekan Temsilleri üretimine devam edilir: Reklam imajları, Web tanıtımları için kullanılan görseller, Basın tanıtımlarında kullanılan imaj ve modeller ve Tanıtım Mottoları ile mekan temsilleri</p>	<p>KESİT 7 ÇALIŞMA ALANI: Mimari Uygulama Mimari Uygulama ve Koordinasyon Sorumlusu KULLANMA TALIMATI HAZIRLAYAN AKTÖR</p> <p>MEKAN GERÇEKLEŞTİRİLİR Mekan temsilleri aracılığıyla gerçekleşen mekan “temsili bir mekana” dönüşür. Ancak söz konusu temsili mekan erkin stratejileri doğrultusunda biçimlenmiş erkin stratejilerini yansıtan bir temsiliyet yüklenmiştir. MEKAN TEMSİLLERİNDEN TEMSİLİ MEKANA Üretilen mekan ‘hakim tavır ve çıkarları’ bir anlamda süreçte öngörülen mekan üretim stratejilerini yansıtan bir mekan ortaya çıkartmaktadır. (Lefebvre 1974)</p>	<p>KESİT 8 KULLANICI / TÜKETİCİ Mal sahibi - Kullanıcı KULLANAN/ DENEYİMLEYEN/ TÜKETEN SÜRECİ BESLEYEN DEVAM ETTİREN AKTÖR</p> <p>MEKAN KULLUNILIR – DENEYİMLENİR- TÜKETİLİR Erkin stratejisini yansıtan Temsili mekânın gerçek anlamda bir temsili mekâna bir başka deyişle yaşanan mekâna dönüşebilmesi için mekânı deneyimleyen bireylere ihtiyaç vardır. Bireyler (Kullanıcı – kentli) mekânı kendine mal eder, anlamlandırır ve aynı zamanda arzuları ile yeniden biçimlendirir. Mekânı “yaşanan mekâna” dönüştürüler. Ya da bireyler kendilerini sentetik bir özgünlük içinde bulurlar. Senteik niteliklerle çevrelenmiş, erkin stratejisini yansıtan bir temsili mekân, “soyut mekân” kavramına karşılık gelmektedir. Bireyler “soyut mekânı” gerçekten yaşanmış bir mekân arayışı içinde mekânı bir başkası ile değiştokuş eder, bırakır, tüketir.</p>
--	--	---	---

de yer almaktadır. Aynı zamanda mimarlık üretimi bir işe dönüşmüş, ücret karşılığında yapılan bir servis olarak kabul edilmektedir. Tüketim i fikirler’ yerini almaktadır.

ayırmadan alternatif üretebilecek etkin bir eleştirelliğin gerekli olduğunu savunur (Tafari 1976). Bir anlamda mimarlık üretiminin sürece

mektedir: Erk için erke rağmen muhalefet.

edilmemektedir. Bir anlamda süreç içinde mimarlık üretiminden bir muhalefet beklentisi oluşmaktadır. Söz konusu beklenti nicel verilere den, sürecin içinden muhalefet geliştirebilmek durumu, ikircikli, ince çizgide, oldukça kaypak ve tartışmalı bir mimari duruşu gözler önüne

imarlık alanının kavramları gerekse mimar aktörün bireysel görüş, deneyim ve tercihleri ile yorumlanmaktadır. Söz konusu yorumlama bir

ilinde mimari bir duruş olmaktadır. Mimarlık alanı kendine erkin meşrulaştırıcı rolünü biçer ve kabullenir.

iren ve yaratıcı bir ‘aurası’ da olan mimarlık üretimine aslında kendini aşan, boyundan büyük bir misyon yükler. Mimarlık üretiminin mekân anda mekânın sentetik nitelikler kazanmasına da bir vasıta oluşturmakta ve özellikle mekânın satış ve pazarlanmasında önemli bir rol mların da içinin boşaltılarak -bir anlamda mottolaştırılarak, tüketilmesine neden olmaktadır.)

ari duruş da mekân üretimini etkilemektedir ve duruş kavramının etkileri kritik bir anlam kazanmaktadır.

ejileri doğrultusunda dayatılan mekânı nicel veriler, duruşlar : nicel verileri mekansallaştırırken tercih edilen mimari kavramlar, yaklaşımlar

şma beklenmekte hatta gerekli görülmektedir. Çarpışma, tüketim dinamiklerinin / mekân üretim sisteminin (bir anlamda erkin) dayattığı

Tüm bu beklentiler, yaşanmış mekânlar üretebilmek üzere bir duruş geliştirmesi beklentisinin alt başlıkları olarak da yorumlanabilir. Ancak önerilerin (bir anlamda mimari duruşun) süreçte nasıl çarpışmalarla karşılaştığı ve tavizler verildiği üzerinde durulmaktadır.

rinin gerçekleştirilmesi mi olacaktır yoksa Tüketim toplumunun anlık hazları mı sunulmalıdır? Buluş, özgün bir yaklaşım mıdır, pazarlanacak

ve arzularını da kapsamaktadır. Salt ihtiyaçların giderilmediği arzuların da tatmin edildiği bir mekânlar “soyut mekânlar” olmaktan sıyrılıp, ın yanı sıra kentli bireyler olarak arzularının dahil olduğu bir mekân üretimi Lefebvre’in deyişle bir oeuvre, yapıt olarak mekân.

iminin her seferinde yeniden öğrenilen baştan belirli her duruma uyarlanabilir kuralları olmayan bir üretime vurgu yapmaktadır.

in, tatliklerin ise erke karşı bir anlamda güçsüz olanın benimsediği yaklaşımlar olarak tanımlar. Mimarlık çalışma alanında da, duruşun karşı

mmalıdır, mimarlık çalışma alanının erkin stratejilerine alet olmak dışında eleştirel bir mimari duruşu geliştirebilmesi anlık, bağlama özgü

Şekil: 3

Kuramsal İzdüşüm

Sürecin uzantısı olmak
"dünyanın en iyi mimarı olursanız olun, elini kolunu bağlarsanız mimarın yapacak birşeyi kalmaz."

İçeriden Bakmak
"Bence olması gereken, mimarlığın, bizim yaptığımız emlak geliştirmeyi de kapsamı lazım... Bu sadece mali kazanç da değil. Bu şehre, sosyal yaşantısına görseleğine ne kattığı. Çok boyutlu birşey."

Sürecin uzantısı olmak
"(Mimarlık) temel ve en gevik anlamda yapı yapma santı denir ya bence sanat değildir bence bir 'hizmettir'."

İçeriden bakmak
"Mimarlığın da tasarımın da meta haline geldiği, tüketilen bir durum haline geldiği bir dünyada mimarın da bu oyunun parçası haline geldiğini biliyoruz. 'ben bu dünyanın dışındayım' demek gibi bir şey yok, eğer bu mesleği yapmaya devam edeceksen bu dünyanın damardan içindesin."

Sürecin Uzantısı Olmak
"İşveren 'param yok' deyince 'parasını ben vereyim' diyemeyiz ki. Dolayısıyla kendi çizginden kaybetmeden projeyi gerçekleştirmeye çalışıyorsun. Mimari bir şekilde uygulanmış oluyor ama nereden ne kaybetti dersiniz..."

İçeriden Bakmak
"(Mimarlık) hepsinin yanında duruyor. Tamamen hiçbirinden ayrı değil. Mimarlığın bunların hepsini bir şekilde toplayıp eritmesi gerekiyor. Sadece kendinize uyarak birşey yapamıyorsunuz malesef her aktörün taleplerinin bizim yaptığımız işin içinde bir şekilde hallolmuş olması gerekiyor... Hepsini kapsıyor."

Ancak salt erkin mekan üretim stratejilerinin meşrulaştırıldığı bir mimarlık üretimi, süreç içinde diğer çalışma alanları ve aktörler tarafından tercih edilmemektedir. Kesit-görüşmelerde de farklı aktörlerce sıklıkla belirtildiği gibi süreçte sadece talepleri karşılayan, mimari üretim sürecini sorunsallaştırmayan, bağlam ile ilişki kurmadan

duruşu gözler önüne sermektedir Bu durum görüşmelerde de tüketim dinamiklerini yadsımayan ama aynı zamanda 'taviz de vermeyen' özgün bir yaklaşım geliştirebilecek bir mimarlık üretimi beklentisi olarak dile getirilmektedir. Müellif mimar ve proje mimarı aktörlerin görüşleri de aynı vurguyu yapmaktadır. Sürecin

Şekil: 4

Pratikler matrisinden ilgili bölüm:
Kesit 1: İş Geliştirme Müdürü Aktör,
Kesit 4: Müellif Mimar Aktör ve
Kesit 5: Proje Mimarı Aktör'ün mimarlık üretiminin süreçteki rolü üzerine yorumları.

İnce Çizgi
"(taviz vermeden) yapabilmek; Ya zaten şahsiyetiniz olmaz, adamın dediği gibi yaparsınız; sıradan çekmece mimarı. Ya bir şahsiyetiniz varsa bu konuyu anlatmayı beceremezsiniz kavga edersiniz iş yapamazsınız. Bunu ayarlamak lazım."

İnce çizgi
"Yani sadece bizim verdiğimiz kriterler doğrultusunda "bunu istiyordunuz bunu yaptım da diyebilir", aksine içerden bakarak o hayali gerçekleştirmek üzere bize bizim göremediğimiz yeni bakış açıları da getirebilir"

İnce çizgi
"Mimar ne yapar? Tasarım yapar? Mimarlar kategorize edildiğinde, kimisi kopyalama yapar, kimisi..." "Biz ihtiyaçları ya da ihtiyaçların önem sırasını belirliyoruz, ... Mimarın o veriyi alıp 'tasarım' yapması icap eder"

'çekmecesindeki hazır projeyi çıkartıp veren', 'çekmece mimarları' eleştirilmekte ve mimarlık üretiminden beklenenin basitçe talepleri karşılanmanın çok daha ötesinde olduğu vurgulanmaktadır (Şekil 9). Bir anlamda süreç içinde mimarlık üretiminden bir 'muhalafet beklentisi' oluşmaktadır. Söz konusu muhalafet beklentisi Lefebvre'in kavramları ile² nicel verilere indirgenmiş, sentetik nitelikler atfedilmiş 'soyut mekanın' eleştirisi ya da tekrar 'yaşanan mekana' dönüştürülmesi için mimarlık üretiminden medet umulması olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla, mimarlık üretiminin, mekan üretim süreci uzantısında, erk (tüketim toplumunun dinamikleri) ile kurduğu ilişkinin ince bir çizgide ilerlediği öne sürülebilir: Erk için erke rağmen muhalafet. Mekan üretim sürecinin tamamen dışına sürüklenmeden, sürecin içinden muhalafet geliştirebilmek, ikircikli, ince çizgide, oldukça kaypak ve tartışmalı bir mimari

dinamiklerine kayıtsız kalmak süreç dışı bırakılmak anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, diğer uzmanlıklar tarafından belirlenen veriler tasarım sürecine yansıtılır, ancak aynı zamanda tasarım sürecinde alınan mimari kararlar konusunda da ısrarcı olmak gerekmektedir. Proje mimarı, bu anlamda kendisini sürekli bir 'cephne savunması' durumunda bulunduğunu belirtmektedir (Şekil 10).

Tüketim toplumunun talep ve dinamikleri doğrultusunda mekan üretim sürecinde oluşturulan ve nicelik arayışına indirgenen mekansal veriler, gerek mimarlık alanının kavramları gerekse mimar aktörün bireysel görüş, deneyim ve tercihleri ile yorumlanmaktadır. Söz konusu yorumlama bir duruş ortaya koymaktadır. Bu noktada Pierre Bourdieu'nün nesnel 'durumlar/positions' ile öznel 'duruşlar/position takings' kavramları

Şekil: 5

Pratikler matrisinden ilgili bölüm:
Kesit 1: İş Geliştirme Müdürü Aktör,
Kesit 2: Emlak Geliştirme ve Pazarlama Uzmanı Aktör ve
Kesit 3: Pazarlama Araştırmaları Uzmanı Aktör'ün Mimardan, (Bir anlamda mimarlık üretiminden) beklentileri.

¹² Mekanın, kolayca alınıp satılabilmesi için "mobilizasyonu" gerekmektedir. Kolayca değiş tokuş edilebilmesi için eşdeğer parçalara bölünmesi "homojenleştirilmesi" ve farklı kullanımlara göre "ayrıştırılması" gerekmektedir. Böylece mekan "kullanım değerinin" ötesinde "değişim değeri" kazanır. (Eşdeğer, gerektiğinde bölünebilen ofis mekanları) Değişim değeri kazanmış bir ürün olarak mekan, metalaşmakta ve yapay nitelikler atfedilerek cazibe kazanmaktadır. Lefebvre, yukarıdaki mekan üretim süreci sonucunda ortaya çıkan mekanı yaşamışlıklardan arındırılmış sosyal bir mekan olmaktan çıkmış 'soyut mekan' kavramı ile tanımlar. (Lefebvre 1974)eri" olduğu iddia edilebilir. Dolayısıyla habitus, toplumsal bir yapının belirli bir çevrede belli bazı şartlar altındaki öznel pratiklerini belirleyen yere ve zamana göre değişebilen esnek bir çerçeve oluşturur.

Şekil: 6

Kesit 4: Müellif Mimar Aktör ve Kesit 5: Proje Mimarı Aktör'ün süreçteki duruşları üzerine Pratikler Matrisinden ilgili bölüm

Verilerin yorumlanması - Çeviri

"Önce dubleks ofisler önerdik ancak düzayak istediklerini belirttiler, bütün istekleri çıkartıp gösterdiler. Bu şahane bir veri. Bu veri karşısında ben kayıtsız kalamam, bunu mimarlık olarak görmüyorum. Biz de o yüzden kurguyu (veriye) olanak verecek şekilde çözmeye çalıştık ve bu aslında projeyi çok daha rasyonel hale getirdi."

Taktik

"Mimarlık nedir dersin, sürekli bir öğrenme hali. Ben o yüzden hep tetikte oluyorum."

Verilerin yorumlanması - Çeviri

"Detaylandırma, yönetime, işletmeye dair bir takım programlar geldi... bunlar üzerinden biz detaylandırıp çözmeye başladık. Bir taraftan da mühendislik koordinasyonları devam etti. Bütün bu ilişkiler çözüldükten kesin projemizi tamamlayıp, uygulama aşamasına devrettik bu işi. Kabaca tarifi bu aslında"

Savunma

"Bir anlamda konsept projesinde öngörülen kararları geliştirmek ve ilerleyen aşamalarda savunmak da oluyor benim işim. Biraz 'defans' gibi bizimki."

Şekil: 7

Kesit 6: Satış ve Pazarlama Uzmanı Aktör, Kesit 7: Uygulama ve Koordinasyon Sorumlusu Aktör ve Kesit 8: Kullanıcı / Malsahibi Aktör'ün Mimari kavramsal kararlar kendi değişleriyle 'konsept' ile ilgili görüşleri üzerine Pratikler Matrisinden ilgili bölüm

¹³ Nesnel ve öznel arasındaki bağlantıyı sağlamak için Bourdieu, sosyal grupların bağlantılandırılması bir analizini önermektedir. Sosyal gruplar birbirleriyle ve nesnel ve öznel yanlarıyla bağlantılandırılarak incelenmekte ve üç temel kavrama ayrılabilir: "durumlar", "duruşlar" ve "habitus". "Durumlar" grupların eğitim, yaş, gelir düzeyi vb. nesnel özelliklerini kapsarken, "duruşlar" giyim tarzı, müzik zevki, boş vakit geçirme gibi öznel ve grupların birbirleri arasında da görece tercihleri kapsamaktadır. Durumlar ve duruşlar arasında direkt ve birebir bağlantılar yoktur. Bu noktada "habitus" kavramı nesnel olan durumlar ile öznel olan duruşlar arasında ortak bir payda oluşturur yani "bağlantılandırır". Belirli sosyal yapılar yani "durum"larla, belirli sosyal pratikler yani "duruşlar"ı ilişkilendiren bir çerçeve oluşturur. Habitus kavramının, nesnel kriterlerle bağlantılandırılmış ve ilişkilendirilmiş öznel pratiklerinin, tercihlerin oluşturduğu "sosyal bir konum", insanın belirli bir durumda "toplumdaki yeri" olduğu iddia edilebilir. Dolayısıyla habitus, toplumsal bir yapının belirli bir çevrede belli bazı şartlar altındaki öznel pratiklerini belirleyen yere ve zamana göre değişebilen esnek bir çerçeve oluşturur.

arasında bir ilişki kurulabilir¹³ (Calhoun 2007, 360-344). Durumlar, mekan üretim stratejileri doğrultusunda mekanın indirgeniği nicel verilere gönderme yapar; duruşlar ise mekansallaştırılan nicel veriler, tercih edilen mimari kavramlar, yaklaşımlar, yani mekan üretimine dahil olan mimar aktörün/aktörlerin bireysel tercihleri olarak karşılık bulmaktadır. Dolayısıyla, süreç içinde 'mimari duruş' sadece erk'in mimarlıktan talepleri ile şekillenmemektedir. Mimari duruş, gerek mimarlık çalışma alanının uzmanlığı ile gerekse mimarın bir birey olarak görüşleri, tercihleri ve arzularıyla oluşmaktadır. Mimarlık üretimi şu ya da bu şekilde ancak yorumlamaya dayanan, uzmanlığı, kişisel görüş tercih ve hatta arzuları da kapsayan bir duruş ile ortaya çıkmaktadır. Ancak söz konusu 'muhalafet içeren' mimari duruş beklentisi, kavramları cisimleştiren ve üretken bir 'aura' yaratan mimarlık üretimine kendini aşan, boyundan büyük bir misyon da yükler: Adeta seri üretilen tektip, ayrılmış, salt nicel verilere indirgenerek metalaşmış soyut mekanların, mimarlık üretimi ile tekrar yaşanan mekanlara dönüşmesi. Mimarlık üretiminin mekan üretim sürecini tek başına yönlendireceği

yanılgısını yaratılmaktadır. Kesit-görüşmelerde de görüşmeciler, mimarlığı 'hayallerini gerçekleştirecek' ya da 'kurulan hayalleri ete kemiğe büründürerek' bir çalışma alanı olarak görmektedirler. 'Mimari duruş' aynı zamanda mekana cazibe kazandıracak yapay nitelikler kazanmasına da bir vasıta oluşturmada ve özellikle mekanın satış ve pazarlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu durum da özellikle mimari kimlik, kavram üzerinden gerçekleşmekte ve nihayetinde mimari ürünlerle birlikte kimlik ve kavramların da içinin boşaltılarak -bir anlamda sloganlaştırılarak- tüketilmesine neden olmaktadır. Pazarlama ve satış uzmanı aktörün de belirttiği gibi, ortaya atılan mimari kavramlar ya da mimarın kimliği pazarlama sürecinde önemli olmaktadır. Yine kullanıcı aktörün de belirttiği gibi 'ödül almış' bir yapı, mekanın satışını kolaylaştırmaktadır (Şekil 11). Ancak, tüm bu tartışmalarda, mekan yalnızca bir ürün olarak değil, aynı zamanda tüm dinamiklerin yer aldığı bir 'hazne' olarak kabul edildiğinde, süreç içinde mimari duruş kavramı kritik bir anlam kazanmaktadır.

Konseptin Mottolaşması

"Bağırın bir bina yapmayı tercih etmedik. Emre Arolat'ın projesi de buradan çıkıyor; oradadaki mevcut doku üzerinden tekrar bir yorumlama... Projenin pazarlamada kullanılan üst mottosu, 'bu bir evrim' idi. Çünkü projenin kendisi de o bölgenin yeniden yorumlanmış hali idi."

Mimari Kavramların Somutlaştırılması

"Ete kemiğe büründürmek. Bir binada kaba yapı onun kemikleri, mekanik elektrik onun damarları ve biz (uygulayıcı) mimarlar aslında bütün bu süreci takip eden ama ona son görüntüsünü veren grubuz... binanın karakterini (kullanıcıya da) siz yansıtmış oluyorsunuz aslında."

Konseptin Kullanma Klavuzuna Yansımaları

"O binayı uygularken yapmış olduğunuz bir takım kabulleri... Son kullanıcıya bir el kitabı gibi teslim edildi... Bütün avantajlarından nasıl yararlanabileceği tariflendi böylece." "Kullanıcılar da) Aslında kendi varlıklarını da ortaya koyuyorlar... Aslında bina kendi kimliğini bütün bu söylediklerimin birleşmiş halinde buluyor."

Kavramların, Kimliklerin, Ürünlerin Tüketilmesi

"Ödül almasının sebebinin bize de faydası var... Ödül almış, yani bir sürü otoriteden geçmiş, demek ki hakikaten, belki bizim görmediğimiz bazı şeyler de var o da bir keyif veriyor. Daha güven veriyor bazı normları geçtiği için... Kiracıları bunu söylüyoruz"

Konseptin 'Yer'e dönüşmesi

"Yüksek bir binamız otoparkımız da olabiliirdi ama öyle bir binada olmaksızın burada olmak çok daha farklı çok daha avantajlı. Çünkü burada tamamen bir konsept'in içindeyiz. Orda tek başımıza bir apartmanda kendimizi bu şekilde gösteremeyecektik. Burada her gelen, çok güzel bir yer diyerek başka gözle balyor..."

Mekan kavramı, yalnızca toplumun dinamikleriyle biçimlenen bir ürün olarak değil; aynı zamanda toplumu ve dinamiklerini biçimlendiren, üretim, tüketim ve yeniden üretim süreçlerini barındıran bir 'hazne' olarak da değerlendirilmelidir. Mekan üretimi yalnızca bir ürün ortaya koymamakta, hazneyi de biçimlendirmektedir.

Dolayısıyla üretim süreçlerinde alınan her türlü karar ve benimsenen her türlü yaklaşım, haznede gerçekleşen tüm dinamikleri ve süreçleri de etkileyecek bir potansiyele sahiptir.

Mimarlık üretimi, mekan üretim süreci içinde rol aldığı, sürece dahil olduğu zaman, diğer pek çok uzmanlık alanı ve aktör ile birlikte bilfiil (*de facto*) hazne mekanı da biçimlendirmektedir ve dolaylı yoldan ve kısıtlı da olsa dinamikleri yönlendirme potansiyeline sahip olmaktadır. Bundan dolayı, hazne mekanın biçimlenmesinde etki sahibi olan her türlü mimarlık üretimi, benimsenen kavramlar, yaklaşımlar ve tutumlarla, sergilediği duruş sergilemekte ve hazne mekanı etkilemektedir. Dolayısıyla, sürecin dinamiklerine teslim olmuş hiç muhalefet içermeyen mimarlık üretimleri, yani duruşsuzluk da hazne mekanı etkileyen bir duruş olarak görülmelidir.

Kaldı ki, örneklemin yorumlanması ile mekan üretim sürecinde yer alan uzmanlık alanları ve aktörlerin de mimarlık üretiminden bir duruş beklentisi içinde oldukları ortaya çıkmaktadır. Söz konusu beklentinin nedenleri farklı olabilmektedir. İlk bakışta göze çarpan neden, mimari duruşun ortaya koyduğu kavramlar ve anlayışlarla, bir pazarlama stratejisi olarak mekan üretimini hızlandıran ve sürekli yenilik arayışında olan tüketimi körükleyen bir yanının bulunmasıdır. Ancak altta yatan daha temel bir neden bulunmaktadır: Mekan üretim süreçleri

sonucunda ortaya çıkan mekanların yeniden yaşantının yeşerdiği üretken bir hazne mekan olarak anlam kazanabilmesi, Lefebvre'in terminolojisiyle zihinsel bir kurgu sonucu üretilen soyut mekanların, tekrar fiziksel/sosyal mekanlar olabilmesi için nitelik kazanabilmesi ile doğrudan ilişkilidir (Şekil 12).

Duruş/ tutarlılık

"(bazı durumlarda) mimarlar yaptıklarını daha güçlü aktör karşısında deforme edebiliyor... mimari ürün ile baştaki mimari kararlar arasında bir tutarlılık, şu anda piyasanın en çok ihtiyaç duyduğu şey bu bence. Peki tutarsızlık olduğu durumlarda ne oluyor? ... tanıtım için herşey yapılır ama son kullanıcı ile buluşmaz... Bence acı çünkü mekan kıt kaynak ve mekanın o bölümünü eksiltmiş oluyorsunuz ve dönüşü yok bunun. Kentli açısından, yapan firma açısından bu işe el atan herkes açısından üzüntü verici."

"(bazı örneklerde) bir şehir planlamacısı olarak kentin içindeki duruşuna bakıyorum, 'acaba mimari ekip olarak daha fazla direnç gösteremiyor muyuz?' diye düşünüyorum. Biraz mahkum galiba mimarlar bu duruma ama bunun kırılabilir olduğunu düşünüyorum ki kentin aynışlaşmaması, kentlerin birbirlerine benzememesi için bu gerekli. Çok zor biliyorum..."

Kısaca, mekanın yalnızca bir ürün değil, süreci de içine alan bir hazne olduğunun farkındalığıyla bir duruş geliştirmek mimarlık uzmanlık alanının desteği ile gerçekleşir. Söz konusu duruş, mekanın dinamiklerce biçimlenirken aynı zamanda dinamikleri de biçimlendirebildiğinin farkındalığıyla, diyalektik bir düşünüşe işaret etmektedir ve yalnızca olgulara ve sonuçlara odaklanmayan, olguların altında yatan nedenleri de sorgulayan bir bakış açısı gerektirmektedir ve bu anlamda 'eleştirel bir duruş' olarak kabul edilebilir.

Süreç içinde sözde bir muhalefetin ötesinde 'eleştirel bir duruş' geliştirilebilmesi için tekrar izleklere dönülebilir. Gerek Tafuri, gerekse Lefebvre, eleştirel bir duruşun öncelikle mekan üretim süreçlerine ilişkin farkındalık gerektirdiğini, bu nedenle, süreci yadsımadan sürecin içinden geliştirileceğine vurgu yapmaktadır. Tafuri (1996) ağırlıklı olarak ekonomik bir bakış açısıyla, süreç içindeki çalışma alanlarını (*sektörleri*) ve önceliklerini yadsımayan bir anlayış geliştirilmesini öne sürmektedir. Tafuri'nin süreç içinde,

Şekil: 8

Kesit 6: Satış ve Pazarlama Uzmanı Aktör'ün Pratikler Matrisinde, mimarlık üretiminin hazne mekan (ve kent) üzerinde etkilerini dile getirdiği bölüm.

bir 'çeviri' yetisine vurgu yaptığı söylenebilir.

Lefebvre'e göre ise süreç içinde bir duruş yalnızca ekonomik olguların farkındalığı ile geliştirilemez. Toplumun farklı kesimlerinin çelişkileriyle beraber aynı mekanda buluşabilmesini gözetmek gerekmektedir. Kentlinin hakkına vurgu yapmaktadır. Lefebvre (1996 155, 164-176), aynı zamanda bireylerin yalnızca ihtiyaçlarının değil, arzularının da mekan üretiminde (eğer yaşanan bir mekan olması isteniyorsa) karşılık bulması gerektiğini savunur. Lefebvre, yalnızca mimarlık üretiminin ya da herhangi bir çalışma alanının uzmanlığının tek başına bir kırtarıcı edasıyla, soyut mekan üretiminin karşısına geçemeyeceğini özellikle vurgular. Tüm aktörler herşeyden önce yalnızca uzmanlıklarıyla değil, kendi kentli kimlikleriyle sürecin içinde bulunmalıdırlar. Dolayısıyla, Lefebvre de mimarlık üretimin tek başına bir duruş geliştirmesinin yeterli olmadığını; ama yine de farkındalıkla ve mekana dair tüm aktörlerin (sosyal grupların) katılımıyla mekan üretiminde alternatif bir duruşun geliştirilebileceğini vurgular. Tüm çalışma alanlarından aktörlerin, kendilerinden beklenen uzman kimlikleri ile birlikte, bir kentli olarak olgulara yaklaşabilmeleri gerekmektedir.

Örneklemin yorumlanmasında da aktörlerin, görüşmenin akışıyla, uzman kimliklerinden sıyrılarak, kentli kimlikleriyle mekan üretimine bakabildikleri anlar sürece dair en can alıcı yorumları da gerçekleştirdikleri anlar olmuştur. Ancak o zaman mekan bir ürün olarak değil, tüm dinamiklerin içinde biçimlendiği ve yaşamı da biçimlendiren bir hazne olarak karşımıza çıkabilmektedir. Tüketim toplumunun

manipülasyonu olan arzunun değil; kentli bireyin arzularının karşılık bulduğu, çelişen dinamikleri kapsayan bir 'yapıt'/'oeuvre' olarak mekan (Lefebvre 1996, 154, 173-174).

Bourdieu'nün yaklaşımıyla mimarlık üretimi bağlamın sunduğu verileri (durumları) ancak mimar aktörlerin bireysel uzmanlıkları, tercih ve yaklaşımlarıyla (duruşları) ile yorumladığında somut bir ürün ortaya koyabilmektedir. Kavramları somutlaştıran (mekansallaştıran) mimarlık üretimi, bağlamı yorumlamayı gerektirmektedir ve söz konusu yorumlama, mimar aktörlerin yalnızca uzmanlık bilgilerini değil, bireysel görüş, tercih ve arzularını da kapsamaktadır.

Kısaca, Tafuri'nin 'ancak sistemin içinde olmakla', Lefebvre'in 'yalnızca uzman kimliği ile değil kentli kimliği ile katılarak', Bourdieu'nün de 'bireysel tercihlere de yer vererek' süreç içindeki sürece rağmen eleştirel duruşlarını değerlendirmek gerekmektedir. Bu bağlamda, eleştirel bir duruş ortaya koyabilmek için; her şeyden önce, tüketim dinamiklerini yadsımayan, mimarlık üretiminin gerek kuramsal, gerekse pratik yönleriyle mekan üretim süreçlerinin içinde bulunduğunu kabullenen bir farkındalık gerekmektedir.

Bu noktada, mekan üretim süreçlerini yönlendiren tüketim toplumu dinamikleri erk olarak kabul edildiğinde, mimarlık üretiminin erk ile olan ilişkisinin de sorgulaması gerekmektedir. Mekan üretiminin stratejileri erk tarafından belirlenmekte ve mimarlık üretimi yalnızca stratejileri gerçekleştirmek üzere devreye girmektedir. Mimarlık çalışma alanınının erkin bir parçası olduğu (erk sahibi olduğu) düşüncesi bir yanılısamadan

ibarettir. Özünde mimarlık çalışma alanının da *blasé* bir tutuma sürüklenmesinin nedeninin söz konusu yanılısama olduğu ileri sürülebilir. Ancak mimarlık üretiminin mekan üretiminde hiçbir etki sahibi olmadığı da varsayılmamalıdır. Bu noktada De Certeau'nun 'strateji' ve 'taktik' kavramları bir çıkış noktası işaret etmektedir. De Certeau (1984, 38) 'strateji' ve 'taktik' tanımlarını şöyle ayırır: Taktikler erk sahibi olunmadığı durumlarda ortaya çıkan pratiklerdir, oysa stratejiler erkin gövde gösterisi olarak planlanır ve yürürlüğe girer: stratejiler erk sahibi olanlar tarafından yürütülür, taktikler ise günlük hayatın brikolajlarıdır. Dolayısıyla mimarlık üretiminin, erkin stratejilerine karşılık erk sahibi olmayanın tutumu olan taktiklerle, stratejiler karşısında her seferinde yeniden oluşturulan, eleştirel hatta alternatif duruş(lar) geliştirme potansiyeli bulunmaktadır.

Bu açıdan bakıldığında, bu çalışmada benimsenen eleştirel duruş;
- Sürece içerden bakabilen; sürecin dinamiklerinin sürecin kendi içinden ortaya çıkabileceğinin farkında olabilen,
- Kuram ile pratiği farklı üretimler olarak ayrıştırmadan birlikte değerlendirebilen,
- Kavramların farklı uzmanlık alanlarında, farklı paradigmalarda değişken anlamları olduğunun bilinciyle, çok dilli bir anlayışla çeviri yapabilen,
- Sürece yalnızca bir uzman olarak değil, bireysel arzularıyla da dahil olduğunun bilincinde,
- Mekan üretimine yalnızca uzman gözlükleri ile değil; kentli kimliği ile de bakabilen,
- Durduğu ince çizgide topyekün erke alet olmamak ve sistemi körikler bir hale gelmemek, bir anlamda eleştireliliğini

kaybetmemek için erkin işleyişi olan stratejiler karşısında ana ve bağlama göre geliştirilen taktiklerle belirlenen, bir tavır olarak özetlenebilir.

Bu noktada vurgulanması gereken, eleştirel bir mimari duruşun kurtarıcı olma rolüne soyunmaması gerektiğinin farkında olmaktır ve elbette, söz konusu eleştirel duruş, yalnızca mimarlık çalışma alanının tekelinde değildir. Mekan üretim süreçlerine dahil olan tüm çalışma alanları ve aktörler için de benzer bir eleştirel duruş olabilir. Ancak naif bir düşünüşle, tüm uzmanlık alanları ve aktörlerden, erkin dayatmaları karşısında kentli kimlikleri ve bireysel arzularıyla sürece dahil olmaları beklentisi içine girmektense; bu çalışmanın amacı olan mimarlık disiplini üzerine odaklanmak ve adeta bir iç hesaplaşmaya girmek tercih edilmiştir. Mimarlık üretimi üzerine bir iç hesaplaşma, bu açıdan bakıldığında diyalektik çelişkiler içeren bir yapıda temellenir. Bu noktada, mimarlığın kavramlarla nesnel arasındaki diyalektik yapısına değinmek gerekmektedir. Çünkü söz konusu diyalektik ilişki taktiklerle ilerleyen, her seferinde yeniden kurgulanan, eleştirel bir duruşa dair bir kapı açmaktadır.

III.

Lefebvre, diyalektik düşünüşü (*mantığı*) açıklarken formel mantık ile karşılaştırmasını yapar ve Hegel'in konu üzerine görüşlerini alıntılar: "... 'Formel mantıkta düşünce, düşünülen nesneyle adeta hiçbir ilişkiye girmeden ayrı bir mecrada akar' (1940, 7). Oysa ki, formel mantık asla içeriksiz yapamaz; yalnızca içeriğin bir parçasını kopartır, 'soyut' hale getirir, ama ondan asla tamamen kurtulamaz (Lefebvre 1940, 8).

Dolayısıyla biçim ile içerik yani nesnelere ve (*nesnelere dair*) kavramlar birbirleri ile çelişki barındıran bir ilişki içindedir. Bu noktada Lefebvre (1940, 11), diyalektiğin temeline çelişkiyi yerleştirir: “Düşüncenin ve gerçeğin (*nesnenin*) sonsuz derecede zengin birliğinin bilinci; her çelişki bir ilişki olduğuna göre, düşüncenin iç çelişkilerinin gündeme getirdiği zorunlu birlik; ancak çelişki halindeki ‘tekyönlü’ terimlerin aşılmasıyla zapt edilmesi ve belirlenmesi gereken birlik”.

Bu anlamda Lefebvre’in diyalektik yaklaşımı mimarlık için önemli bir yere sahiptir. Zira mimarlık çalışma alanı her zaman nesne ile ilişkilidir; kavramlar, (*kuramlar*) nesnelere (*mekan, birey, toplum*) yola çıkarak geliştirilir. Mimarlık üretiminin özünde de tamamen kavramsal bile olsa ‘nesnelere dair’ bir kavramsallaştırmadan bahsedilebilir, nesnelere tam bir kopma mümkün değildir¹⁴ diğer taraftan, mimarlık alanı da üretimini yalnızca nesnelere değil kavramlar ile yapar.

Bu anlamda diyalektik düşüncenin nesne ile kavramın çelişkili ilişkisini birarada düşünmemize yardımcı olan, çelişkileri bağlantılandıran yaklaşımı mimarlık üretimi için önem kazanmaktadır: “Baştan bağlanmış bir düşünce tarafından yönetilmediği sürece, tartışma ucu açık ve sonuçsuzdur. Ama tartışma serbest ve canlıdır da; farklı, değişken, zıt tezler arasında hareket eder. Sonu olmayan tartışmaların vardığı şüphelilik, iyi bir taraf da içerir. Şüphelilik sayesinde, ‘herhangi bir önermenin içindeki düşünce zinciri yalıtıldığı zaman, mutlaka kavramların aşılmış olduğu ya da tezat oluşturacak şekilde birbiriyle bağlanmış olduğu ortaya çıkar (Lefebvre 1940, 12).

Lefebvre’in bu yaklaşımı aynı zamanda kuram ile pratik arasındaki ayrımı da bir anlamda bağlantılı kılan düşünce zinciri olması açısından önemli bir önermedir.

Mimarlık üretiminin doğasında bulunan, nesnelere kavramlara ulaşabilmek ve kavramları nesnelleştirmek/ cisimleştirmek/ete kemiğe büründürmek olarak özetlenebilecek diyalektik salınım, ilişki kurarak, bağlantılandırarak ‘yorumlamaya’ dayanan eleştirel duruş gerektirmektedir. Mimarlık stratejiler doğrultusunda ortaya atılan hedef, öngörü, kriter ve verileri, bir başka deyişle, kavramları yorumlar. Bu yorumlama özünde kavramların, nesnelere dünyasına ait, gerçekleşmiş bir mekana nasıl dönüşeceğinin bir yorumlamasıdır. Bu yorumlama sırasında mimarlık disiplininin kavramları, yaklaşımları, kuramları ve aynı zamanda mimar bireyin tercihleri ve hatta arzuları devreye girer. Bu çalışmada vurgulanan mimari duruş, belirli bir anda, belirli bir nesneye, belirli bir bağlama dair ortaya çıkan tüm etkin faktörleri, çelişkileri aşarak mimarlık üretimine dair iç hesaplaşmaya sokma çabası olarak tezahür eder. Mimarlık üretiminin diyalektik doğasından kaynaklanan mimari duruş, her nesnenin yapısına, nesnenin bağlamına, nesneyi ortaya çıkaran dinamiklere, hakim erke göre her seferinde yeniden kurgulanan bir taktik olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuç olarak, bu çalışmada mimarlık çalışma alanının çelişkilerden beslenen ve taktiklerle ilerleyen bir üretim süreci olduğu vurgulanmakta ve içinde bulunulan bağlam ne olursa olsun (*makalede ele alındığı üzere tüketim toplumu*), erk hangi tanımlar altında toplanırsa toplansın bir mimari duruşun eleştirel bir potansiyel içerdiğinin altı çizilmektedir●

¹⁴ Yalnızca kavramlar üzerinden gerçekleştirilen bir mimarlık üretimi, Lefebvre’in tanımıyla (1974, 229-292) ‘yaşanan mekan’ olmaktan çıkmış, ‘soyut mekan’ üretimleri ile sonuçlanmaktadır. Özellikle de ‘yer’ ve ‘mekan’ ilişkisi bağlamında düşünüldüğünde, nesnelere kopmuş bir kavramsallaştırma mantığı ile ‘Mekan’, ‘Yer’ olma özelliğini kaybeder.

Kaynakça

- Bauman, Z. 1999 [1998]. *Çalışma Tüketecilik ve Yeni Yoksullar*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Beck, U., Beck-Gersheim, E. 2002: *Individualization*. California: Sage Publications.
- Bilgin, N. 2003. *Sosyal Psikoloji Sözlüğü; Kavramlar Yaklaşımlar*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Bourdieu, P. 1990. *In other Words: Essays Towards a Reflexive Sociology*. California: Stanford University Press.
- Bourdieu, P. 1984. *Distinction: A Social Critique Of The Judgement Of Taste*. Cambridge: Harvard University Press.
- Buchanan, P. 2000. *Renzo Piano Building Workshop: Complete Works*. London: Phaidon Press
- Calhoun, C. J. 2007. *Contemporary Sociological Theory*. Massachusetts: Blackwell Publishers.
- De Certeau, M. 1984. *The Practice of Everyday Life*. Çev. S. Rendall, California: University of California Press
- Donald, J. 1999. *Imagining the Modern City*. Un. Of Michigan: Athlone Press
- Erden, D. Firidin, E. 2003. Urban Regeneration Projects: Collage Cities. İçinde: Karaman, A. Der. *M.S.Ü. Uluslararası 14. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*. İstanbul: M.S.Ü. Yayınları. s. 446-452
- Field, M., Irving, M. 1999 *Lofts*. Berkeley: Gingko Press
- Featherstone, M. 1996. *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*. Çev. Küçük, M. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foster, H. 2004 [2004]. *Tasarım ve Suç: Müze, Mimarlık, Tasarım*. Çev. E. Gen, İstanbul: İletişim Yayıncılık
- Gropius, W. 1967. *Yeni Mimari ve Bauhaus*. Çev: Ö. Aksoy, E. Aksoy, İstanbul: Mimarlar Odası Kültür Yayınları
- Harvey, D. 1996. *Justice, Nature and the Geography of Difference*. Massachusetts: Blackwell Publishers.
- Haslum, H. 2008. *Reading Socio-Spatial Interplay* Doktora Tezi. Oslo: Oslo School of Architecture and Design. [çevrimiçi]. Erişim yeri: <http://www.aho.no/Global/Dokumenter/Forskning/Avhandling%20Hilde%20Haslum%20web.pdf> [Erişim tarihi 20 Kas. 2013].
- Jacobs, K. 2004. I Am the Uncool Hunter. *Metropolis Magazine*. May. 2004. s.60-61
- Kuhn, T.S. 2006 [1962/70]. *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*. Çev: Kuyaş, N. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. 2005. *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam yayınları.
- Lamster, M. 2000. *Architecture and Film*. New York: Princeton Architectural Press
- Lefebvre, H., 2006 [1940]. *Diyalektik Materyalizm*. Çev: Yıldırım, B., İstanbul: Kanat Kitap Yayınları. s.7-9, 11-12.
- Lefebvre, H., 1996. *Writings on Cities*. Edt. And Trans: Kofman, E., Lebas, E. New Jersey: Wiley Publishers.
- Lefebvre, H.1991 [1974]. *Production of Space*. Trans: Nicholson-Smith, D. Massachusetts: Blackwell Publishers.
- Penpecioglu, M. 2011. Kapitalist Kentleşme DinamiklerininTürkiye'deki Son 10 Yılı: Yapılı çevre üretimi, Devlet ve Büyük Ölçekli Kentsel Projeler. *Birikim Dergisi* Sayı 270. Ekim 2011. s.62-73
- S. Sarantakos 1993. *Social Research*. Londra: Mc Millan Press.
- Tafuri, M. 1976 [1973]. *Architecture and Utopia: Design and Capitalist Development*. Cambridge: MIT Press.
- URL 1: http://caticephe.arkitera.com/haber_31485_esenboga-yolundaki-binalara-estetik-kaplama.html
- URL 2: <http://www.kagithaneofispark.com/>
- URL 3: <http://www.emrearolat.com/2007/01/02/tekfen-kagithane-offices-istanbul-turkey-2007-2/?lang=tr>